

Strateška izhodišča razvoja kohezijske regije Vzhodna Slovenija

DELOVNA VERZIJA avgust 2019 – NEPREČIŠČENO BESEDILO

Vsebina

1.	Uvod	8
1.1	Namen, cilj, območje	8
1.2	Okoliščine priprave	9
1.3	Temeljna izhodišča	10
1.4	Izhodišča razvoja KRVS	12
2.	Kratka predstavitev regije	13
3.	Povzetek stanja razvoja V kohezijske regije	13
4.	SWOT analiza	20
5.	Vizija razvoja kohezijske regije Vzhodna Slovenija	22
6.	Ključni izzivi kohezijske regije Vzhodna Slovenija	23
7.	Opredelitev ukrepov za razvojni preboj KRVS	29
7.1	Cilj 1 – Pametnejša in trajnejša KRVS	29
7.1.1	Krepitev raziskovalnih in inovacijskih zmogljivosti	29
7.1.2	Izkoriščanje prednosti digitalizacije	30
7.1.3	Krepitev rasti in konkurenčnosti malih in srednjih podjetij	31
7.1.4	Razvijanje znanj in spretnosti za pametno specializacijo, industrijsko tranzicijo in podjetništvo	32
7.1.5	Trajnostni razvoj in promocija vzdržnega turizma s poudarkom na spodbujanju in varovanju naravne in kulturne dediščine	32
7.1.6	Razvoj kmetij, spodbujanje lokalne samooskrbe in ohranjanje vitalnega podeželja	33
7.2	Cilj 2 – Nizkoogljična in bolj zelena KRVS	34
7.2.1	Večja energetska učinkovitost	36
7.2.2	Spodbujanje rabe energije iz obnovljivih virov	36
7.2.3	Razvoj pametnih energetskih sistemov in omrežij ter hrambe energije na lokalni ravni	36
7.2.4	Spodbujanje prilagajanja podnebnim spremembam ter preprečevanje tveganj in krepitev odpornosti na nesreče	37
7.2.5	Spodbujanje trajnostnega gospodarjenja z vodnimi viri	37
7.2.6	Spodbujanje prehoda na krožno gospodarstvo	38
7.2.7	Izboljšanje in ohranjanje biotske raznovrstnosti, zelene infrastrukture v urbanem okolju in zmanjšanje onesnaženja	38
7.3	Cilj 3 – Bolj povezana KRVS	39
7.3.1	Razvoj širokopasovnih povezav	40

7.3.2	Letališka infrastruktura.....	40
7.3.3	Cesta infrastruktura.....	40
7.3.4	Železniški promet	40
7.3.5	Žičniške naprave	41
7.3.6	Avtobusni promet.....	41
7.3.7	Kolesarjenje	42
7.3.8	Urbana multimodalna mobilnost	42
7.4	Cilj 4 – Bolj privlačna KRVS	43
7.4.1	Izboljšanje učinkovitosti trga dela in dostopa do kakovostne zaposlitve preko razvoja socialnih inovacij in infrastrukture	43
7.4.2	Izboljševanje dostopa do vključujočih in kakovostnih storitev v izobraževanju, usposabljanju in vseživljenjskem učenju preko razvoja infrastrukture.....	44
7.4.3	Povečevanje socioekonomske integracije marginaliziranih skupnosti, migrantov in ranljivih skupin preko integriranih ukrepov, vključno s stanovanjskimi in socialnimi storitvami .	46
7.4.4	Zagotavljanje enakosti dostopa do zdravstvene oskrbe preko razvoja infrastrukture, vključno s primarno oskrbo	47
7.4.5	Zagotavljanje ustreznih pogojev bivanja in drugih vidikov kakovosti življenja	48
7.5	Cilj 5 – KRVS, ki je bliže državljanom, s spodbujanjem trajnostnega in celostnega razvoja mestnih, podeželskih in obalnih območij ter lokalnih pobud	48
7.5.1	Spodbujanje celostnega socialnega, gospodarskega in okoljskega razvoja, kulturne dediščine in varnosti v urbanih območjih	48
7.5.2	Spodbujanje celostnega socialnega, gospodarskega in okoljskega lokalnega razvoja, kulturne dediščine in varnosti, vključno s podeželjem in obalnimi območji, tudi preko lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost.....	50
7.6	Problemska območja	51
8	Kazalniki merjenja ciljev Vzhodne kohezijske regije.....	53
8.1	Splošni kazalniki.....	53
9	Prioritetna področja vlaganja Vzhodne kohezijske regije	55
10.	Zaključek.....	61
11.	PRILOGA.....	62
11.1	Specifični kazalniki po tematskih ciljih.....	62

Uporabljene kratice in okrajšave

KRVS – kohezijska regija Vzhodna Slovenija
KRZS – kohezijska regija Zahodna Slovenija
CLL – Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost
CPS – Celostna prometna strategija
CTN – Celostne teritorialne naložbe
RRP – Regionalni razvojni program
RRA – Regionalna razvojna agencija
NUTS – Skupna klasifikacija statističnih teritorialnih enot v Evropski uniji
EU – Evropska unija
DPRP – državni program razvojnih politik
EKP – evropska kohezijska politika
MSP – mala in srednje velika podjetja
TNI – Tuje neposredne investicije
OVE – Obnovljivi viri energije
TUS – Trajnostne urbane strategije
SRS – Strategija razvoja Slovenije
FDO – Funkcionalno razvrednotena območja
SIO – Subjekt inovativnega okolja
SPOT – Slovenska poslovna točka
SRIP – Strateško razvojno inovacijsko partnerstvo
OP – operativni program
PE – Populacijske enote
URE – Učinkovita raba energije
ČN – Čistilne naprave
MČN – Male čistilne naprave
PM – Trdi delec
NPK – Nacionalna poklicna kvalifikacija
PONI – Podjetno nad izzive
IKT – Informacijska komunikacijska tehnologija
FUO – Funkcionalna urbana območja
JPP – Javni potniški promet
RS – Republika Slovenija
RCSG – Razvojni center slovenskega gospodarstva
SPRS – Strategija prostorskega razvoja Slovenije
SRS – Strategija razvoja Slovenije
SURs – Statistični urad Republike Slovenije
UMAR – Urad za makroekonomske raziskave in razvoj
JKO – javno kanalizacijsko omrežje
ZRSZ – Zavod RS za zaposlovanje
KC – Kompetenčni center
JRZ – Javni raziskovalni zavod

RAZVOJNI SVET
KOHEZIJSKE REGIJE
VZHODNA SLOVENIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO**

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI STRUKTURNI
IN INVESTICIJSKI SKLADI

JRO – Javna raziskovalna organizacija
RRD – Raziskovalno razvojna dejavnost
BDP – Bruto domači proizvod
KS – Kohezijski sklad
CP – Cilji politik
ETS – Evropsko teritorialno sodelovanje

OSNUTEK

RAZVOJNI SVET
KOHEZIJSKE REGIJE
VZHODNA SLOVENIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI STRUKTURNI
IN INVESTICIJSKI SKLADI

**RAZVOJNI SVET KOHEZIJSKE REGIJE
VZHODNA SLOVENIJA**
Predsednik: dr. Ivan Žagar

RAZVOJNI SVET
KOHEZIJSKE REGIJE
VZHODNA SLOVENIJA

Sodelujoči:

MARIBORSKA RAZVOJNA AGENCIJA
Direktor: Miha Leskovar
Sodelavci: Boris Keuc, Klavdija Gornik

RAZVOJNI CENTER MURSKA SOBOTA
Direktor: Bojan Kar
Sodelavci: dr. Tadej Pirc

RAZVOJNI
CENTER
MURSKA
SOBOTA
POSREDOVALNA INŠTITUCIJA
AGENCIJA ZA PROMOTIV

REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA ZA KOROŠKO
Direktor: Karmen Sonjak
Sodelavci: Peter Zajc, Uroš Rozman

RRAKOROŠKA
REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA ZA KOROŠKO

RAZVOJNA AGENCIJA SAVINJSKE REGIJE
Direktorica: Iva Zorenč
Sodelavci: dr. Boštjan Grabner

Razvojna agencija Savinjske regije d.o.o.

RAZVOJNI SVET
KOHEZIJSKE REGIJE
VZHODNA SLOVENIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI STRUKTURNI
IN INVESTICIJSKI SKLADI

REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA POSAVJE

Direktor: Martin Bratanič

Sodelavci: mag. Nataša Šerbec

RAZVOJNI CENTER NOVO MESTO

Direktor: Franci Bratkovič

Sodelavci: Tjaša Kump Murn, dr. Janez Povh

REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA ZASAVJE

Direktor: Tadej Špitalar

Sodelavci: Tjaša Polc

REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA ZELENİ KRAS

Direktor: mag. Boštjan Požar

Sodelavci: dr. Jana Nadoh Bergoč

1.2 Okoliščine priprave

Pred novo večletno finančno perspektivo na ravni EU in držav članic poteka usklajevanje vsebin, pogojev in meril, vezanih na izvajanje kohezijske politike v obdobju 2021–2027. V Sloveniji poteka priprava pomembnih dokumentov proračunskega in razvojnega načrtovanja (Državni program razvojnih politik, Strategija prostorskega razvoja, OP EKP novelacije Strategije razvoja Slovenije itd.). Navedeni procesi in usklajevanja bodo pomembno vplivali na način porabe in delitev javnih sredstev v obeh kohezijskih regijah, tako v vsebinskem kot finančnem smislu.

Sredstva EKP so najpomembnejša razvojna sredstva za regijo, pri čemer ne smemo zanemariti tudi sredstev za spodbujanje regionalnega razvoja, ki jih zagotavlja Republika Slovenija iz državnega proračuna. V programskem obdobju 2014–2020 proračun EU za Slovenijo znaša več kot 3,3 milijarde EUR, pri čemer se za razvoj regij namenja 480 EUR, od tega 328 mio EUR za razvoj KRVS, predvsem preko dogovorov za razvoj regij.

Evropska komisija je maja 2017 predstavila predlog večletnega finančnega okvirja za obdobje 2021–2027, kot tudi osnutke uredb, ki bodo določale pravila dodeljevanja kohezijskih sredstev iz evropskega proračuna, vključno s prioritetskimi področji. V Sloveniji je pričakovati 9 % manj sredstev v primerjavi s sredstvi iz perspektive 2014–2020, kar je nekoliko manj kot znaša zmanjšanje obsega sredstev na ravni EU. Zaradi stopnje razvitosti KRVS bo regija ohranila status manj razvite regije, s čimer ostaja upravičena do višjih stopenj sofinanciranja projektov in hkrati do več sredstev v primerjavi s kohezijsko regijo Zahodna Slovenija.

S tem dokumentom se s predlaganimi vsebinami ne osredotočamo samo na vsebino postavljenih ciljev EU, ampak širše, glede na razvojne potrebe in stanje v KRVS.

Ob upoštevanju stanja v regiji in še vedno izrazitega razvojnega zaostanka KRVS za razvitejšim delom Slovenije in EU, je tudi KRVS aktivno pristopila k načrtovanju aktivnosti, potrebnih za spodbujanje razvoja regije v programskem obdobju 2021–2027. V tem kontekstu je nastal pričujoči dokument, katerega pripravo in usklajevanje pojasnjujemo v nadaljevanju:

- Razvojni svet kohezijske regije Vzhodna Slovenija je na 16. redni seji dne 8. 3. 2019 sprejel sklep, s katerim je sekretariat in RRA-je pozval k pripravi vsebinskih izhodišč za Strategijo razvoja kohezijske regije Vzhodna Slovenija.
- Razvojni svet kohezijske regije Vzhodna Slovenija je na 17. redni seji dne 8. 7. 2019 sprejel sklep, s katerim je do začetka avgusta omogočil posredovanje pripomb in dopolnitev osnutka izhodišč strategije s strani vseh relevantnih deležnikov, na tej osnovi pa bo sekretariat pripravil dopolnitev osnutka in jo posredoval RRA-jem v vednost. Pripravljena izhodišča Strategije bodo obravnavana na Razvojni konferenci kohezijske regije V Slovenija, ki bo 12. septembra 2019.
- Regionalne razvojne agencije so na podlagi sprejetega sklepa Razvojnega sveta kohezijske regije Vzhodna Slovenija posredovale delovno gradivo lokalnim skupnostim, regijskim razvojnim mrežam in ostalim deležnikom v razvojnih regijah KRVS v pregled, komentar in dopolnitev.
- Regionalne razvojne agencije in predstavniki posameznih delovnih skupin so podali svoje prispevek na delovno gradivo.

- Javna obravnava dokumenta je potekala od do, objava na spletni strani.....
- Razvojna konferenca bo potekala 12. septembra 2019 v Slovenski Bistrici, kjer bo predstavljeno delovno gradivo.

1.3 Temeljna izhodišča

Splošni okvir opredelitve ciljev in usmeritve določata Strategija razvoja Slovenije 2030 in Strategija prostorskega razvoja Slovenije ter usmeritve EU v novem programskem obdobju 2021–2027.

SRS 2030 predstavlja krovni razvojni dokument na državni ravni. Osrednji cilj strategije je zagotoviti kakovostno življenje za vse, uresničuje pa se preko uravnoteženega gospodarskega, družbenega in okoljskega razvoja, ki ustvarja pogoje in priložnosti za sedanje in prihodnje rodove. Strategija določa pet strateških usmeritev in dvanajst med seboj povezanih razvojnih ciljev, s čimer postavlja srednjeročni temelj za razvoj države. Strategiji naj bi sledile področne oziroma sektorske strategije, regionalne in občinske strategije ter tudi programi in operativni izvedbeni ukrepi.

Strateške usmeritve za doseganje kakovostnega življenja so:

1. vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba;
2. učenje za in skozi vse življenje;
3. visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse;
4. ohranjeno zdravo naravno okolje in
5. visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja.

Ključni cilji so:

- Cilj 1: Zdravo in aktivno življenje
- Cilj 2: Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo
- Cilj 3: Dostojno življenje za vse
- Cilj 4: Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete
- Cilj 5: Gospodarska stabilnost
- Cilj 6: Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor
- Cilj 7: Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta
- Cilj 8: Nizkoogljično krožno gospodarstvo
- Cilj 9: Trajnostno upravljanje naravnih virov
- Cilj 10: Zaupanja vreden pravni sistem
- Cilj 11: Varna in globalno odgovorna Slovenija
- Cilj 12: Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve

SRS 2030 izpostavlja potrebo po »celovitosti politik na nacionalni ravni ter usklajeno vzpostavitev finančnih in vsebinskih okvirov. Za večjo skladnost razvojnih politik bo treba v prihodnje vzpostaviti boljše mehanizme horizontalnega in večnivojskega sodelovanja, povezovanja vsebin, razumevanja presečnih tematik ter centralnega načrtovanja, izvajanja in spremljanja teh politik.«

Prav tako bo »treba krepiti večnivojske mehanizme upravljanja za zagotavljanje skladnejšega regionalnega razvoja, kjer je prostorsko načrtovanje eden od pomembnih vzvodov za doseganje

razvojnih sinergij. Za usklajenost sektorskih strateških, razvojnih in akcijskih načrtov, programov ter aktivnosti s krovno strategijo razvoja države so odgovorni njihovi nosilci.«

Kot navaja SRS 2030, izkušnje kažejo, »da je treba razvojno načrtovanje in vsebino posameznih razvojnih dokumentov ter sistem javnih financ obravnavati celovito in enakovredno. Izvajanje strategije bo temeljilo na srednjeročnem načrtovanju, vezanem na srednjeročni fiskalni okvir in vzpostavitev sistema izvedbenih dokumentov, ki jih je treba umestiti in povezati v Zakonu o javnih financah. Za izvajanje razvojnih ciljev Slovenije bosta pripravljena štiriletni DPRP in srednjeročna fiskalna strategija, ki se bosta letno podaljševala. DPRP bo vseboval ukrepe in aktivnosti na podlagi ciljev SRS in z njo skladnih horizontalnih ter sektorskih strateških dokumentov.«

Tudi Strateška izhodišča razvoja kohezijske regije Vzhodna Slovenija je potrebno v vsebinskem smislu povezati s cilji in vsebino SRS 2030. Strateška področja in cilji SRS, kot tudi način na katerega bodo doseženi, so opredeljeni dovolj široko in splošno, zato jih je mogoče razmeroma **enostavno** povezati s prednostnimi področji razvoja KRVS. Zlasti to velja za cilje 1–3, 5–6, 7–9, morda tudi 12. Cilji so skladni z Agendo 2030 na ravni Združenih narodov in predstavljajo univerzalne cilje razvoja.

SPRS je temeljni strateški prostorski dokument, ki zasleduje koncept vzdržnega prostorskega razvoja. SPRS je krovni dokument za usmerjanje prostorskega razvoja v Sloveniji in osnova za usklajevanje sektorskih politik. Sprejeta je bila leta 2004 z odlokom. V pripravi je nova Strategija prostorskega razvoja Slovenije 2050, njena priprava zamuja. Po prvotni časovnici Ministrstva za okolje in prostor in načrtu vključevanja javnosti naj bi bila na Vladi RS sprejeta najkasneje do marca 2020. Brez krovnega strateškega dokumenta na ravni države je oteženo razvojno načrtovanje na ravni regij, saj bo strategija opredelila in določila tudi nekatera izhodišča, pomembna za razvojno programiranje (npr. definicijo širših mestnih območij). Strategija bi morala ustrezen poudarek dati tudi regijskemu prostorskemu načrtovanju kot enemu ključnih mehanizmov izboljšanja razvojnega načrtovanja države in občin.

Iz strokovnih podlag SPRS izhaja, da bo temeljno načelo in vodilo, ki mu bo pri usmerjanju prostorskega razvoja v Sloveniji strategija sledila, trajnostni prostorski razvoj. Prostor je omejena dobrina, ki terja skrbno usklajevanje javnih koristi in zasebnih interesov ter dolgoročno naravnano prostorsko načrtovanje. Prioritete prostorskega razvoja so: enakovredna vključenost Slovenije v evropski prostor, policentrični urbani sistem in regionalni prostorski razvoj, kakovostni bivalni pogoji, vitalna in urejena mesta, usklajeni razvoj širših mestnih območij, povezan in usklajen razvoj prometnega in poselitvenega omrežja ter izgradnja gospodarske javne infrastrukture, vitalnost in privlačnost podeželja, krepitev prepoznavnosti kakovostnih naravnih in kulturnih značilnosti krajine ter prostorski razvoj v območjih s posebnimi potenciali in problemi.

Strategija pametne specializacije S4 je izvedbeni načrt za prehod v visoko produktivno gospodarstvo preko krepitev inovacijske sposobnosti, spodbujanja transformacije in diverzifikacije industrij v nove dejavnosti ter preko rasti novih in hitro rastočih podjetij. Cilji S4 so: **dvig dodane vrednosti na zaposlenega, izboljšanje konkurenčnosti na globalnih trgih s povečanim obsegom znanja in tehnologij v izvozu Slovenije ter dvig podjetniške aktivnosti**. S4 v okviru 3 stebrov (Digitalno, Krožno in (S)Industrija 4.0 določa 9 prednostnih področij, kamor naj bi se zaradi primerjalnih prednosti usmerilo slovensko gospodarstvo. Ta so: Pametna mesta in skupnosti; Pametne stavbe in dom z lesno verigo; Mreže za prehod v krožno gospodarstvo; Trajnostna hrana; Trajnostni turizem; Tovarne prihodnosti; Zdravje-medicina; Mobilnost; Materiali kot produkti.

Opis programskih izhodišč Evropske kohezijske politike 2021–2027 izhaja iz objavljenega Predloga o večletnem finančnem okviru 2021–2027 (maj 2018). Zakonodajni sveženj na področju kohezijske politike prehaja iz 11 tematskih ciljev v trenutnem programskem obdobju na 5 ciljev politik (CP) z opredeljenimi specifičnimi cilji in omejuje porabo sredstev na n+2:

1. cilj: pametnejša Evropa s spodbujanjem inovativne in pametne gospodarske preobrazbe;
2. cilj: bolj zelena, nizkoogljična Evropa s spodbujanjem prehoda na čisto in pravično energijo, zelene in modre naložbe, krožno gospodarstvo, prilagajanje podnebnim spremembam ter preprečevanje in upravljanje tveganj;
3. cilj: bolj povezana Evropa z izboljšanjem mobilnosti in regionalne povezljivosti IKT;
4. cilj: bolj socialna Evropa za izvajanje evropskega stebra socialnih pravic;
5. cilj: Evropa, ki je bližje državljanom, in sicer s spodbujanjem trajnostnega in celostnega razvoja mest, podeželja in obalnih območij ter lokalnih pobud.

Delitev sredstev med države članice je opredeljena na osnovi relativne razvitosti države z dodatnimi kazalniki s področja migracij in podnebnih sprememb, ki kategorizirajo regije po razvitosti (pod 75% povprečja razvitosti EU), regije v prehodu (med 75% in 100% povprečja razvitosti EU) in bolj razvite regije (nad 100% povprečja razvitosti EU). Povezano s tem se znižujejo stopnje EU sofinanciranja, ki postajajo 70% za manj razvite regije (KS, ETS), 55% za regije v prehodu in 40% za bolj razvite regije. Tematska osredotočenost razporeditve sredstev ESRR, ESS in KS, glede na razvitost Slovenije, opredeljuje najmanj 45% sredstev ESRR na CP1 in 30% sredstev ESRR na CP2, vsaj 6% sredstev ESRR na nacionalni ravni se namenja za trajnostni urbani razvoj na CP5. ESS+ financira samo CP4, KS pa je s sofinanciranjem razdeljen na CP2 in CP3. Znižana je tudi tehnična pomoč (TP) v okviru ESRR in KS s 4% na 2,5%.

1.4 Izhodišča razvoja KRVS

Sledimo viziji regionalnega razvoja Slovenije, opredeljenih v ZSRR-2, kjer izpostavljamo:

- ***Usmerjenost na celotno ozemlje, vendar prilagojenost ukrepov posebnostim posameznih območij.***
- ***Subsidiarnost, v največji možni meri zahtevamo samostojnost regij pri odločanju o projektih in njihovem financiranju.***
- ***Sodelovanje in enakopravnost deležnikov pri snovanju strateških programskih dokumentov.***

2. Kratka predstavitev regije

Kohezijska regija Vzhodna Slovenija leži na stičišču Alp, Panonske nižine in Dinarskega gorstva. Posledično je regija pokrajinsko zelo raznolika: severozahodni alpski del se proti vzhodu niža v vinorodna gričevja na robu Panonske nižine, proti jugu pa se viša v kraško Dinarsko gorstvo. Meji na tri države: na severu z Avstrijo, vzhodu z Madžarsko, na jugu s Hrvaško. Na zahodu regija meji na kohezijsko regijo Zahodna Slovenija. Podnebje je pretežno celinsko, razen na območju Pohorja. Regija je precej vodnata, glavne reke so: Mura, Drava, Savinja, Sava, Krka, Kolpa. Najvišja točka v regiji se nahaja na 2.433 m visoki Koroški Rinki, najnižja pa v občini Brežice (128 m). Skupna površina regije je 12.433 km². Ima 1.089.717 prebivalcev, ki živijo v 148 občinah in 3.954 naseljih.

Kohezijska regija Vzhodna Slovenija teritorialno povezuje osem razvojnih regij: Pomursko, Podravske, Koroško, Savinjsko, Zasavsko, Posavsko, Jugovzhodno Slovenijo in Primorsko-Notranjsko regijo.

V regiji se nahaja 52 občin, ki imajo mestna naselja in mestna območja. Od teh je sedem mestnih občin, ki so tudi upravna, gospodarska in kulturna središča statističnih regij: Maribor kot drugo največje mesto v Sloveniji, Celje, Novo mesto, Velenje, Ptuj, Murska Sobota in Slovenj Gradec.

V regiji sta dve letališči z infrastrukturo državnega pomena:

- Letališče Edvarda Rusjana, Maribor, ki je tudi mednarodno letališče, in
- Cerklje ob Krki, ki je vojaško-civilno letališče.

3. Povzetek stanja razvoja V kohezijske regije

Prebivalstvo

V Sloveniji je leta 2019 (H1) živel 2.080.908 prebivalcev, od tega 1.094.435 (53 %) v KRVS in 986.473 (47 %) v KRZS. V primerjavi z letom 2014 je število prebivalcev v KRVS naraslo za 14.780 prebivalcev, v KRZS pa za 5.043 prebivalcev. VKRVS je opaziti negativen selitveni prirast med kohezijskimi regijami. Leta 2018 je znašal -830, leta 2014 pa -391. Prav tako se v KRVS zvišuje negativen naravni prirast. Leta 2014 je znašal -51, leta 2018 pa kar -1.708. V KRZS pa 2.330 leta 2014 in 808 leta 2018.

Slovenija od leta 2012 naprej beleži trend staranja prebivalstva. Indeks staranja v KRVS je v primerjavi s Slovenijo in KRZS vsa leta višji. Indeks, ki predstavlja razmerje med številom oseb, starih 65 ali več let, in številom oseb, mlajših od 15 let, znaša v KRVS 138, KRZS 125,1 ter v Sloveniji 131,7 (2019, H1). To pomeni, da je na 100 oseb, mlajših od 15 let, v KRVS prebivalo 138 oseb, starih 65 ali več let. Za primerjavo, leta 2014 (H1) je v KRVS indeks staranja znašal 124,9, KRZS 114,1 ter v Sloveniji 119,6. Povprečna starost leta 2019 je bila v KRVS 43,9, v KRZS 42,8, v Sloveniji pa 43,4 let. Prav tako se podaljšuje pričakovano trajanje življenja ob rojstvu.

Kljub nekaterim slabšim kazalnikom s področja demografije v KRVS samoocena splošnega zadovoljstva z življenjem ne odstopa bistveno od tiste v KRZS. Leta 2014 je v KRVS v povprečju

znašala 6,8, leta 2018 pa že 7,2. V KRZS je malenkost višja, pa vendarle ne bistveno. Leta 2014 je znašala 7,0, leta 2018 pa 7,5.

Trg dela

Gospodarska rast, ki jo Slovenija beleži v preteklih letih, se odraža tudi v povečanju stopnje zaposlenosti, ki je v Sloveniji leta 2018 znašala 55,8 %, kar je za 3,7 % več kot leta 2014. Stopnja delovne aktivnosti se je primerjalno v teh dveh letih povečala v obeh kohezijskih regijah, v KRVS za 3,9 % in je leta 2018 znašala 54,9 %, v KRZS se je povečala za 3,4 % in je znašala 56,8 %.

Leta 2018 je bilo največ zaposlenih na ravni obeh regij v predelovalni dejavnosti, sledi trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil ter izobraževanje. V KRVS so deleži naslednji: v predelovalni dejavnosti (28,2 %), sledi trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil (11,5 %) ter izobraževanje (8,0 %). V primerjavi z letom 2014 je opaziti upad deleža delovno aktivnih na področju kmetijstva in lova, gozdarstva ter ribištva, v KRVS z 12,6 % na 7,5 %.

Glavne poklicne skupine med delovno aktivnimi so strokovnjaki, poklici za neindustrijski način dela, poklici za storitve, prodajalci ter tehniki in drugi strokovni sodelavci.

V KRVS beležimo bistveno višji delež delovnih migrantov, ki delajo zunaj kohezijske regije prebivališča. Leta 2014 je znašal 13,3 %, leta 2018 pa že 14,8 %. V KRZS znaša ta delež le 3,3 % (2014) in 3,8 % (2018).

Z rastjo zaposlenosti se je znižala stopnja brezposelnosti, ki je v KRVS leta 2018 znašala 5,5 % (leta 2014 11,2 %), v KRZS pa 4,8 % (2018) in 8,1 % (2014), kar je nižje kot na ravni Slovenije (8,2 % v 2014 in 5,1 % v 2018). Prav tako se po letu 2014 niha stopnja registrirane brezposelnosti. Januarja 2014 je bilo v Sloveniji 119.458 registrirano brezposelnih oseb (KRVS 70.154, KRZS 48.393), januarja 2016 118.165 (v KRVS 70.729, v KRZS pa 35.180), januarja 2019 pa 82.791 (v KRVS 48.793 ter 33.300 v KRZS).

Med registrirano brezposelnimi je največ oseb z osnovnošolsko izobrazbo ali manj, tistih starih 55 let ali več ter oseb starih med 30 in 39 let. Med njimi je več žensk (KRVS) oz. moških (KRZS). Največ je takih, ki so na Zavodu za zaposlovanje prijavljeni tri leta ali več oz. med 12 in 23 meseci.

Vzgoja, izobraževanje in vseživljenjsko učenje

V okviru predšolske vzgoje je zaznati porast deleža otrok, vključenih v vrtce. V KRVS je sicer pod slovenskim povprečjem (80,5 %) in znaša 79,4 %. Največ vključenih otrok je iz drugega starostnega obdobja. Prav tako narašča število učencev v OŠ ter zavodih s prilagojenim programom. V šolskem letu 2018/19 jih je v KRVS bilo 93.380 (v KRZS 90.721), 2014/15 pa 85.606 učencev (v KRZS 85.606).

Tako na ravni Slovenije kot obeh regij je zaznati upad tako števila študentov kot tudi diplomantov terciarnega izobraževanja. V šolskem letu 2014/15 je bilo rednih študentov v KRVS 35.694, 2018/19 pa le še 28.290.

Zdravje prebivalcev, zdravstveno in socialno varstvo

Leta 2017 je v KRVS umrlo 11.722 ljudi, kar predstavlja 57 % vseh umrlih v Sloveniji. Najpogostejši vzrok smrti v KRVS so bolezni srčnožilnega sistema, sledijo neoplazme ter poškodbe, zastrupitve in nekatere druge posledice zunanjih vzrokov. Tako na ravni Slovenije kot obeh kohezij je opaziti trend

upada deleža prezgodnjih smrti. V KRVS je od leta 2013 (20,7 %) padel na 17,7 % v letu 2018. V KRVS je delež bolniških postelj v 2017 44,0 %.

Stopnja tveganja socialne izključenosti je odstotek oseb, ki živijo pod pragom tveganja revščine v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo. Tako na ravni Slovenije kot obeh kohezij je med letoma 2014 in 2018 zaznati upad. V KRVS je leta 2014 23 % oseb živelo pod pragom tveganja revščine, leta 2018 pa 18 %. To je nad slovenskim povprečjem, ki je znašalo 20 % (2014) in 16 % (2018). V ZKR je nižje (18 % leta 2014, 14 % leta 2018).

Prav tako pada stopnja tveganja revščine. Leta 2014 je bila v KRVS 16,4 %, leta 2018 pa 14,7 %. V primerjavi s Slovenijo ali ZKR pa je stopnja tveganja revščine v KRVS višja. V Sloveniji je znašala 2014 14,5 %, leta 2018 13,3 %, v ZKR pa 12,3 % (2014) in 11,6 % (2018).

Podoben trend je opaziti tudi na področju resne materialne prikrajšanosti. Resno materialno prikrajšane so osebe, katerih življenjski pogoji so močno omejeni zaradi omejenih finančnih virov gospodinjstva in ne zaradi lastne izbire oz. navad. V KRVS je leta 2014 živelo 7,6 % takšnih oseb, leta 2018 pa 5,0 %. V primerjavi s Slovenijo ali ZKR pa je stopnja resne materialne prikrajšanosti v KRVS višja. V Sloveniji je dosegala leta 2014 6,6 %, 2018 3,7 %, v ZKR pa 5,6 % (2014) in 2,2 % (2018).

Stanovanjska problematika

Stopnja stanovanjske prikrajšanosti po kakovosti stanovanja je bila leta 2017 v Sloveniji 23 %. Opaziti je trend splošnega izboljšanja v zadnjih 10 letih, vendar je delež teh gospodinjstev v primerjavi s splošnim razvojem še vedno zaskrbljujoč, saj znaša v KRVS 24 %, v ZKR pa 21%.

Gospodarski razvoj in podporno okolje za podjetništvo

Bruto domači proizvod (BDP) na prebivalca je leta 2017 znašal 17.144 EUR in se je v 10 letih povišal za dobrih 3.000 EUR in dosega 82 % vrednosti na ravni Slovenije. V primerjavi s povprečjem EU (28 – 100%) znaša po podatkih Eurostata 70%, medtem ko ZKR dosega 102% povprečja EU.

Gospodarska slika KRVS se zadnja leta izboljšuje, vendar počasneje kot v ZKR in na nacionalni ravni.

Stopnja delovne aktivnosti prebivalstva (20–64 let) se v zadnjih letih zvišuje, vendar je bila v letu 2018 še vedno nižja (74,0 %) od povprečja v Sloveniji (75,4) in Z kohezijski regiji (77,1).

Število podjetij je bilo v KRVS leta 2017 nižje (70.507) od števila podjetij v Z kohezijski regiji (98.494).

Leta 2016 je bilo razmerje KRVS /ZKR v številu zaposlenih v podjetjih 44,5% / 55,5%.

Število novonastalih podjetij na 10.000 prebivalcev je bilo v letu 2017 prav tako bistveno nižje (65,41) od povprečja Slovenije (89,28) ter Z kohezijske regije (116,07).

Prihodek podjetij v KRVS je v letu 2017 znašal 38,15% od prihodka vseh podjetij v Sloveniji.

Bruto domači izdatki za RRD po sektorju izvedbe (poslovni, državni, visokošolski in zasebni nepridobitni) obsegajo v povprečju 32,79% vseh izdatkov. Če je slika v poslovnem sektorju še vzdržna 40/60% v korist Z kohezijske regije, pa je slika v državnem sektorju povsem neprimerljiva 0,6/99,4% v korist Z kohezijske regije.

Podobno sliko dobimo, če primerjamo zaposlene po sektorju zaposlitve ter poklicih v RRD. Od vseh zaposlenih v RRD v letu 2016 jih je 27% delalo v KRVS in 73% v KRZS. Če primerjamo zaposlene v poslovnem sektorju, je razmerje 36% proti 64% v korist Z kohezijske regije. V visokošolskem sektorju

je razmerje že bistveno slabše – 16,4% na KRVS in 83,6% na KRZS. Povsem neprimerljiva je primerjava zaposlenih v državnem sektorju – 0,4% na KRVS in 99,6% na KRZS.

Slabo sliko stanja v RRD kažejo tudi kazalniki (Bruto domači izdatki za RRD (% od regionalnega BDP), Bruto domači izdatki za RRD (% glede na Slovenijo in Raziskovalci po regijah (% glede na Slovenijo)). Primerjava med leti 2013 in 2016 kaže na povečanje razvojno raziskovalnega razkoraka med KRVS in KRZS.

Podporno okolje

V zadnjih letih se je podporno okolje za spodbujanje inovativnosti in podjetništva pri različnih ciljnih skupinah uspešno razvijalo. Zelo pomembno vlogo pri tem imajo t.i. Subjekti inovativnega okolja (SIO) in Slovenske podjetniške točke (SPOT). Na območju KRVS deluje kar 10 SIO od 17 v Sloveniji. Poleg tehnološkega parka in univerzitetnega inkubatorja so večinoma podjetniški inkubatorji, ki spodbujajo nastajanje novih podjetij, zlasti tistih, ki so pomembna za večjo konkurenčnost, višjo dodano vrednost in enakomernejši regionalni razvoj podjetništva. V okviru podpornih storitev države za poslovne subjekte je bil v začetku leta 2018 uveden nov nacionalni sistem SPOT, in sicer SPOT registracija in SPOT svetovanje. SPOT Registracija se izvaja na izpostavah AJPEŠ-a (7 v KRVS), Upravnih enotah (20 v KRVS), Gospodarski zbornici Slovenije (2 v KRVS), Obrtno-podjetniški zbornici Slovenije (območne obrtno-podjetniške zbornice) in drugih zbornicah, ki imajo status točke SPOT Registracija (20 v KRVS). Najbolj učinkovita podpora podjetništvu pa se odraža v vzpostavitvi točk SPOT Svetovanje, ki delujejo v vseh statističnih regijah, v KRVS je teh točk 7. Regijsko organizirane točke SPOT svetovanje poleg izvajanja postopkov registracije, izbrisa in statusnih sprememb nudijo širok razpon storitev (informiranje, usposabljanja in delavnice, osnovno svetovanje strankam, animiranje in povezovanje regionalnega okolja, izmenjava dobrih praks in odpiranje novih poslovnih priložnosti, sooblikovanje podpornega okolja za poslovne subjekte).

Tudi regijske garancijske sheme imajo pomembno vlogo pri pospeševanju razvoja malega in srednjega gospodarstva, povečanju investicijske aktivnosti v regijah, zmanjšanju stopnje brezposelnosti in lažji dostopnosti do virov za financiranje. Finančni instrument se z izvajanjem na regionalni ravni približa podjetnikom, vzpostavi se sodelovanje s poslovnimi bankami in s tem se zagotovijo ugodnejši pogoji kreditiranja za podjetnike v smislu znižane obrestne mere ter nižjih stroškov. Tako se v KRVS v okviru regijskih institucij izvaja garancijska shema, bodisi v sodelovanju z javnim skladom bodisi samostojna v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi.

Raziskave in razvoj

V Sloveniji je 16 Javnih raziskovalnih zavodov (JRZ). Vsi so v KRZS. Od preostalih javnih raziskovalnih organizacij (JRO) sta v KRVS prisotni le dve: Univerza v Mariboru in Fakulteta za informacijske študije v Novem mestu. Ta dejstva v precejšnji meri pojasnjujejo **znanstveno- raziskovalni zaostanek v KRVS, opisan v nadaljevanju.**

Leta 2009 je bilo ustanovljenih 8 Centrov odličnosti (skupna okvirna višina nepovratnih sredstev, namenjenih za izvedbo javnega razpisa, je bila 84,1 mio EUR). Vsi CO imajo sedež v KRZS in v 5 CO sploh ni JRO iz KRVS.

Leta 2010 je bilo ustanovljenih 7 Kompetenčnih centrov (KC), skupna okvirna višina nepovratnih sredstev, namenjenih za izvedbo javnega razpisa, je bila 45,3 mio EUR. Samo 1 KC ima sedež v KRVS in v 3 KC sploh ni JRO iz KRVS.

Leta 2010 je bilo ustanovljenih 17 Razvojnih centrov slovenskega gospodarstva (RCSG), skupna okvirna višina nepovratnih sredstev, namenjenih za izvedbo javnega razpisa, je bila 185,3 mio EUR. Od tega so RCSG v KRVS pridobili 60,28 % sredstev, KRZS pa je pridobila 39,72 % teh sredstev.

Investicije v raziskovalno infrastrukturo (2007–2013): 122,8 mio € je bilo dodeljenih KRZS in slabih 59 mio € KRVS.

Leta 2017 je bilo ustanovljenih 9 Strateških razvojno inovacijskih partnerstev (SRIP), skupna okvirna višina nepovratnih sredstev, namenjenih za izvedbo javnega razpisa, je bila 10,5 mio EUR. Samo 2 SRIP imata sedež v KRVS.

Turizem

Turizem dosega zadnja leta spodbudne rezultate. Število prihodov in prenočitev se nenehno povečuje. V letu 2014 je KRVS zabeležila 1,23 mio tujih in domačih turistov. V letu 2017 beležimo skoraj 30 % porast gostov na skoraj 1,6 mio. Od tega je bilo približno 700.000 domačih gostov in skoraj 900.000 tujih gostov. V primerjavi s KRZS je to sicer precej manj, saj se je v KRZS povečal prihod gostov od leta 2014 do 2017 za skoraj 50 %. V KRZS se je za skoraj 1 mio povečal prihod tujih gostov.

Na nivoju KRVS je bilo v letu 2017 ustvarjenih 4.62 mio nočitev, kar je za približno 15 % več kot leta 2014. Povprečna doba bivanja je bila v letu 2014 3,1 dneva, v letu 2017 pa 2,9, kar je nekaj več, kot je povprečna doba bivanja v KRZS. Število prenočitvenih zmogljivosti se je od leta 2014 do leta 2017 povečalo za 2.818, kar pa je še vedno bistveno manj kot v KRZS, kjer se je število ležišč povečalo za 8.755.

Varstvo okolja

Slovenija je v zadnjih letih zelo izboljšala stanje ravnanja z odpadnimi vodami. To je eden redkih kazalnikov, ki kaže na boljše stanje glede kanalizacijskega sistema (dolžina in št. priključkov) v KRVS. Leta 2018 je bilo od skupne dolžine kanalizacijskega omrežja v Sloveniji skoraj 60 % izvedenega v KRVS. Od vseh priključkov jih je skoraj 56 % v KRVS. Delež prečiščene odpadne vode, ki je izpuščena v javno kanalizacijo, je v KRVS 84,5 %, v KRZS pa samo 60,9 %. Prav tako se v zadnjih letih povečal delež priključenosti na javno kanalizacijsko omrežje. V letu 2017 je bilo slovensko povprečje 77,8 %. Delež priključenosti je v KRVS za slab 1 % nižji kot je delež v KRZS.

Količina vode dobavljene iz javnega vodovoda na prebivalca (m³) je v KRVS nižja od KRZS, in sicer 35,7 / 41,0. Delež vode, ki je priskrbljena preko podjetij za oskrbo s pitno vodo, je v KRVS 59,8 %.

Sredstva za investicije za varstvo okolja se v Sloveniji znižujejo. V KRVS so se od leta 2014 pa do leta 2017 znižala z 1,2 % od celotne vrednosti regionalnega BDP na 0,8 %. Prav tako so padla sredstva namenjena za investicije v varstvo okolja v % od vseh investicij in sicer z 10,4 v letu 2014 na 4,0 v letu 2017. Tekoči izdatki za varstvo okolja skupaj so se prav tako znižali z 58,8 % v letu 2014 na 51,5 % v letu 2017.

Količine nastalih komunalnih odpadkov so se (v kg/prebivalca) od leta 2014 pa do leta 2017 povečale. To velja za obe kohezijski regiji. Količina nastalih komunalnih odpadkov je v KRVS pod povprečjem v Sloveniji. Količina komunalnih odpadkov zbranih z javnim odvozom se je prav tako povečala, tudi količina komunalnih odpadkov zbranih z javnim odvozom je v KRVS pod slovenskim povprečjem. Enako velja tudi za ločeno zbrane komunalne odpadke. Količina odloženih komunalnih odpadkov pa je v KRVS višja od slovenskega povprečja. Prav tako je v KRVS večja količina odpadkov iz proizvodnih in storitvenih dejavnosti.

NATURA 2000 in ostala naravovarstveno pomembna območja

V Sloveniji je skoraj 38 % celotnega ozemlja opredeljeno kot območje NATURA 2000. Od tega je 56,43 % v VKR in 43,57 % v ZKR. Zavarovanih območij je 15,53 % Slovenije, od tega v VKR 54,75 % in 45,25 % v ZKR. Opredeljenih je tudi 52,26 % ozemlja Slovenije kot Ekološko pomembnih območij (EPO), od tega na vzhodu 58,18% ter 41,82 % na zahodu.

Namakanje in uporaba vode

Čeprav je KRVS bistveno bolj kmetijsko naravnana tako po številu kmečkih gospodarstev kot po površinah namenjenih pridelavi hrane, so podatki, ki govorijo o namakanju, zaskrbljujoči. V KRVS je bilo v letu 2018 68,4 % vseh zemljišč, ki so v Sloveniji pripravljena za namakanje. Delež površine, ki se dejansko namaka, pa je leta 2014 v KRVS znašal samo 35,9 %. Delež se je v letu 2018 bistveno izboljšal – narasel na 54 % dejansko namakanih. Količina vode, ki je porabljena za namakanje, pa je v KRVS bistveno nižja, le 26,7 % vse porabljene vode v Sloveniji. V KRZS so porabili za namakanje iz akumulacij, jezer in vodovodov v letu 2018 87,2 % v ta namen uporabljene vode v RS, kar kaže na veliko priložnost za povečanje namakanja v KRVS.

Dostopnost in mobilnost

Slovenija si je zastavila cilj, da do leta 2020 96 % prebivalstva zagotovi internetno hitrost v višini najmanj 100Mb/s. Delno se bo lahko približala cilju, saj Broadband Funda, s projektom RUNE, vrednim okoli 200 milijonov €, povezuje ozemlje Slovenije z ultra širokopasovno infrastrukturo. Gradnja naj bi zajela okoli 1/3 vseh gospodinjstev v Sloveniji. Na območjih, ki jih projekt RUNE ne bo zajel, pa bo internetno povezavo zagotovil projekt GOŠO3, ki ga vodi Ministrstvo za javno upravo (MJU). Kljub temu pričakujemo, da bodo ostale nepokrite bele lise, ki so najbolj oddaljene in najtežje izvedljive. Cilj je, da se nadgradi obstoječo infrastrukturo na hitrost 1 Gb/sekundo ter da se pokrije celotno območje Slovenije z zmogljivimi širokopasovnimi povezavami.

V zadnjem obdobju je bilo izvedenih veliko aktivnosti z namenom razvoja Letališča Edvarda Rusjana Maribor. Ministrstvo je pristopilo k projektu »Posodobitev letališke infrastrukture na letališču Maribor 2007–2013«, ki je bil delno financiran iz Evropskega sklada za regionalni razvoj. V okviru projekta je bil junija 2014 zgrajen in prevzet v obratovanje potniški terminal na Letališču Edvarda Rusjana Maribor. Junija 2015 je Vlada RS sprejela Sklep o pripravi DPN za Letališče Edvarda Rusjana Maribor. V teku so dejavnosti za izdelavo strokovnih podlag ter prostorske, okoljske, investicijske in tehnične dokumentacije, potrebne za sprejetje uredbe o DPN. Čimprejšnje sprejetje DPN bo osnova za nadaljnja vlaganja in prihod novih potencialnih investorjev na območje letališča. Tudi letališči Cerklje ob Krki (trenutno vojaško-civilno) je potrebno določiti strateško vlogo in temu primerno načrtovati razvoj. Za letališča lokalnega pomena in tista izven sistema javnih letališč je potrebno pripraviti načrte upravljanja, če za to obstaja interes.

Avtocestno omrežje oz. avtocestni križ je bil z zadnjim odsekom avtocestnega omrežja med Ptujem in Gruškovjem zgrajen. Še vedno pa ostaja velik problem v slabih regionalnih povezavah, kjer je potrebna gradnja hitrih cest oz. razvojnih osi. V zadnjem obdobju so bile sprejete Uredbe o DPN na

nekaj odsekih hitrih cest, ki so potrebne za izboljšanje regionalnih povezav: A1–Velenje, Velenje–Slovenj Gradec, A2–Novo mesto–Maline, Maline–Metlika–Črnomelj, Ormož–Markovci. Gradnja na teh odsekih se je ali bi se lahko pričela do leta 2020. Še vedno pa manjkajo DPN na ostalih za razvoj regij zelo pomembnih odsekih: Ptuj–Markovci, Slovenj Gradec–Dravograd, Dravograd–Holmec, Črnomelj–Vinica, Novo mesto–Celje, Postojna/Divača–Jelšane. Za enakomeren razvoj regij in Slovenije je tako nujno potrebna čimprejšnja gradnja hitrih cest na območjih, kjer so DPN že sprejeti ter dokončanje ostalih DPN in čimprejšnji pričetek gradnje tudi teh. Veliko območji je namreč še vedno oddaljenih od avtocestnega križa več kot 60 minut vožnje.

Direkcija RS za infrastrukturo (DRSI) je v zadnjem obdobju izpeljala več projektov na območju železniškega omrežja s poudarkom na TEN-T koridorjih: nadgradnja železniške proge Zidani Most–Celje, Dolga Gora–Poljčane, Maribor–Šentilj, Pragersko–Hodoš, Slovenska Bistrica–Pragersko, vozlišča Pragersko ter uvedba ETCS sistema na železniških odsekih Dobova–Zidani Most in Pragersko–Maribor–Šentilj. Kljub večjemu številu investicij v železniško omrežje pa bi bilo za potrebe dnevne mobilnosti in turističnega razvoja ter tudi industrije nujno nadgraditi regionalno železniško omrežje, ki je zaradi pomanjkanja vlaganj v slabem stanju in tako nekonkurenčno ostalemu prometu. **Nujno bi bilo potrebno nadgraditi regionalne železniške proge:** Maribor–Holmec, Ormož–Središče ob Dravi, Ljutomer–Gornja Radgona, Celje–Velenje, Ljubljana–Novo mesto–Metlika, Trebnje–Sevnica, Šentjur – Rogatec.

Državno cestno omrežje, ki je v upravljanju DRSI, je še vedno potrebno velikih izboljšav, s katerimi bi dosegli višjo prometno varnost, boljšo pretočnost prometa ter umik tranzitnega prometa iz mestnih središč. Razbremenitev mestnih središč bo lahko dosežena le z izgradnjo naslednjih obvoznic: zahodna/južna obvoznica Maribora, južna obvoznica Slovenj Gradca, vzhodna in zahodna obvoznica Dravograda, vzhodna obvoznica Raven na Koroškem, zahodna obvoznica Slovenska Bistrica, zahodna obvoznica Novo mesto, obvoznica Ruše, obvoznica Lenart in druge.

V EU finančni perspektivi 2014–2020 bo Slovenija izpeljala več 100 milijonski investicijski cikel vlaganj v kolesarsko infrastrukturo (javni razpisi JR-UTM Ministrstva za infrastrukturo, mehanizma CTN in Dogovori za razvoj regij). Kolesarjenje postaja vse pomembnejši način mobilnosti na razdaljah do 5 km, ob uporabi e-koles tudi do 10 km in več. Kolesarjenje hkrati postaja prepoznavnejši turistični proizvod Slovenije, še posebej ob podaljševanju poletne turistične sezone v pomlad in jesen. 45 občin V KRVS je med leti 2017 in 2019 oblikovalo, njihovi politični organi pa sprejeli Celostne prometne strategije. Te vsaj na načelni ravni podajajo usmeritve in ukrepe za izvajanje spodbujanja bolj trajnostne mobilnosti na občinski ravni. Kljub velikim vlaganjem na to področje pa ostaja še veliko nezaključenih in manjkajočih kolesarskih povezav, za katere bo v prihodnjih letih potrebno nameniti izdatna sredstva za vzpostavitev sklenjenih in atraktivnih kolesarskih povezav. V pomoč pa bodo lahko tudi priprave regijskih celostnih prometnih strategij.

Mestni avtobusni promet je urejen pretežno v večjih urbanih središčih kohezijske regije. Povsod drugod je omejen na ponudbo medkrajevnega linijskega prevoza potnikov z avtobusi, ki se ureja na ravni države ter ga izvajajo koncesionarji. Za boljše storitve bi bilo potrebno zagotoviti izboljšanje kakovosti storitev medkrajevnega linijskega prevoza potnikov z avtobusi ter optimizirati vozne rede s povečanjem vloge občin in razvojnih regij ter uvedbo turističnih linij.

4. SWOT analiza

Prednosti	Slabosti
- Močni centri podjetniških aktivnosti (konkurenčna industrija) - Razvita energetska infrastruktura (regija predstavlja slovenski elektroenergetski bazen) - Ohranjeno naravno okolje - Velike kmetijske površine, namenjene pridelavi kakovostne hrane - Visoko usposobljena delovna sila - Močan center terciarnega izobraževanja - Veliko število dobro razvitih manjših mestnih naselij in somestij - Dobra dostopnost do zdravstvenih institucij in programov - Pester nevladni sektor - Razvit zdraviliški in jamski turizem - Ugodna strateška lega	- Neenakomerno porazdeljena in premalo razvita inovativnost podjetij v regiji - Razpršena poselitev - Velika razvojna razlika med statističnim regijami znotraj kohezijske regije Vzhodna Slovenija - Mestoma slaba in zastarela prometna in komunalna infrastruktura, širokopasovna povezanost - Primanjkljaj kvalificiranih kadrov (slaba povezanost gospodarstva in izobraževalnih programov, strukturna brezposelnost, slaba podjetniška iniciativa) - Nefleksibilen trg dela - Beg možganov in izseljevanje iz regije (premalo zaposlitvenih možnosti in stanovanjska problematika) - Staranje prebivalstva (pomanjkanje ponudbe za oskrbovanje starejših) - Pomanjkanje turističnih produktov (neustrezna promocija in trženje) - Neaktivnost v smeri digitalizacije oziroma generalnega razvoja v smeri Industrije 4.0 - Točkovna onesnaženost okolja - Neizkoriščenost energetskega potenciala OVE in URE - Neusklajeno upravljanje s prostorom na regijski ravni - Težave NVO pri dostopu do virov financiranja - Prepočasen sonaraven razvoj podeželja - Neučinkovita energetska sanacija javnih stavb - Pomanjkanje raziskovalne infrastrukture - Noben JRZ ne deluje v KRVS - Relativno zaostajanje števila študentov iz KRVS v primerjavi z KRZS

Priložnosti	Nevarnosti
- razvoj kadrov (povečanje inovativnosti, podjetnosti, rast dodane vrednosti, zmanjšanje strukturne brezposelnosti) - možnost razvoja centrov terciarnega izobraževanja povezanih z gospodarstvom - vlaganja v raziskovalno infrastrukturo in podpora razvoju novih raziskovalnih organizacij - razvoj digitalizacije urbanih in ruralnih območij - razvoj in priprava gospodarskih con in logističnih centrov ob prometnih koridorjih (zagotovitev pogojev za poslovanje) - povečevanje javnega financiranja visokošolskega izobraževanja v KRVS s ciljem dvigniti število študentov v KRVS - Veliki potencial izrabe OVE (prehod v nizkoogljično trajnostno družbo) - Razvoj trajnostne mobilnosti - Izdelane trajnostne urbane strategije za mestne občine in celostne prometne strategije mestnih naselij za daljše časovno obdobje - Razvoj veščin za VŽU - Razvoj turističnih produktov in blagovnih znamk - Razvoj socialnega podjetništva - Potencial za razvoj novih dejavnosti v degradiranih območjih brez dodatnega poseganja v prostor, kot npr. premogovniška območja - Priprava regionalnih prostorskih planov - Prilagoditev klimatskim spremembam	- Odliv kvalificiranega kadra - Centralizacija Slovenije (znanje, storitve in viri financiranja, kadri in službe v razvitejših delih Slovenije) - Premalo vlaganj v infrastrukturo (promet, komunikacije, širokopasovne povezave, vodovod) in zavračanje tujih neposrednih investicij (TNI) - Nestimulativno investicijsko okolje - Povečevanje razlik v stopnjah razvitosti in nadaljnja centralizacija Slovenije (razvojni prepad med urbaniimi naselji in podeželjem) - Povečevanje socialne izključenosti, še posebej na podeželju - Upad trajnostnega kmetijstva - Izgubljanje identitete kulturne krajine - Dajanje prednosti komercializaciji pred zagotavljanem trajnostnega razvoja - Klimatske spremembe - Politična nestabilnost, - Privlačnost tujih delovnih okolij.

5. Vizija razvoja Kohezijske regije Vzhodna Slovenija

»Postali bomo gospodarsko uspešna, trajnostno naravnana, zdrava in ljudem prijazna regija, ki je močno vpeta in aktivna v slovenskem, evropskem in širšem mednarodnem prostoru.«

6. Ključni izzivi kohezijske regije Vzhodna Slovenija

Regionalni razvoj

Izziv regije je zmanjšanje razvojnega zaostanka v primerjavi s slovenskim povprečjem in zahodno kohezijsko regijo, skladen regionalni razvoj z večjo avtonomnostjo in upravljanjem z zagotovljenimi finančnimi viri. Krepanje je treba regionalno razvojno organiziranost kot ključni element regionalnega razvoja na ravni statističnih regij. Na ravni kohezijske regije Vzhodna Slovenija je treba zagotoviti samostojno administrativno tehnično neodvisno organiziranost. Na ravni države je treba zagotoviti samostojno vladno službo za regionalni razvoj z zagotovljenimi finančnimi sredstvi.

V prihodnje je izziv regij, da vzpostavijo regionalno prostorsko načrtovanje in z izdelavo regionalnih prostorskih planov pripravijo izhodišča za oblikovanje projektov za spodbujanje skladnega regionalnega in trajnostnega prostorskega razvoja. Regije so potenciali, ki jih oblikujejo specifične kombinacije gospodarskih, družbenih in okoljskih značilnosti v urbanem in ruralnem prostoru. Regionalna raven kot vmesna raven med lokalno in državno lahko na optimalen način poveže lokalne potrebe z državnimi usmeritvami s strateškim in celovitim pristopom na območje.

Celostne teritorialne naložbe (CTN) so orodje za izvajanje teritorialnih strategij na celosten način. V preteklem obdobju so se izkazale kot zelo koristen mehanizem za uresničevanje ciljev trajnostnih urbanih strategij mestnih občin, predvsem na področju razvoja trajnostne mobilnosti, degradiranih območij in energetske sanacije stavb. Izziv za prihodnje obdobje je, da se njegova uporaba razširi tudi na ostala urbana območja v regiji. Zagotavljati je ustrezno dostopnost storitev tako v urbanih središčih kot na podeželju, tako z izvajanjem pristopa CLLD, CTN in drugih mehanizmov ter ukrepov, s čimer se bo zagotovil enakomeren in trajnostni razvoj občin znotraj regije.

Funkcionalno degradirana območja (FDO)

Izziv je čim hitrejša reaktivacija obstoječih območij, saj so FDO (primer premogovna območja) nezadostno izkoriščena in kot degradirana ali zapuščena območja predstavljajo velik potencial za razvoj. Območja, kjer je že urejena ali vsaj predvidena vsa potrebna infrastruktura, bi morala imeti prednostni pomen.

Gospodarsko-poslovne cone

Izziv je reševanje problematike majhnosti lokacij z povezovanjem in zmanjšanjem razdrobljenosti zemljišč, namenjenim podjetniški dejavnosti, ter povečati privlačnost teh con za domača in tuja vlaganja preko zmanjšanja cen in izboljšanja storitev, s hkratnimi horizontalnimi sistemskimi ukrepi za povečanje privlačnosti KRVS za domače in tuje investicije.

Območja NATURA 2000

Natura 2000 ni problem, lahko pa zaradi svojih omejitev predstavlja določene ovire za investitorje, saj lahko neskladja med prostorskimi in okoljskimi politikami povzročajo nekajletne zamude pri umeščanju objektov v prostor in odganjajo investitorje. Prvi izziv je zato zmanjšati administrativne pristope za njeno izvajanje in izboljšati upravljanje območij in gospodarskega sonaravnega razvoja.

Potrebno je tudi spodbujati zavedanje o nujnosti ohranitve naravne dediščine, spodbujati iskanje priložnosti razvoja trajnostnega turizma, sonaravnega kmetijstva in ohranjanje narave. Izziv je zato prikazati koristi v storitvah ekosistemov, ki zagotavljajo višjo raven kakovosti življenja, ob ustreznem izvajanju pa lahko prinašajo tudi ekonomske koristi.

Problemska območja

Problemska območja z visoko brezposelnostjo so na podlagi določb ZSRR-2 prednostna območja vseh razvojnih politik. Dodatne začasne ukrepe razvojne podpore za problemska območja z visoko brezposelnostjo v sklopu ukrepov endogene regionalne politike opredeljuje 22. člen ZSRR-2. **Obmejna problemska območja** so območja s primanjkljajem delovnih mest, zato večina delovno aktivnega prebivalstva s teh območij dnevno delovno migrira v bližnja zaposlitvena središča v Sloveniji, ker pa so to obmejna območja, pa tudi v sosednjo Avstrijo.

Ključni izzivi na vseh problemskih območjih je predvsem zmanjšanje registrirane brezposelnosti prebivalcev območij ter hkrati zagotoviti dovolj delovnih mest in s tem zmanjšati dnevno delovno migracijo prebivalstva. V kolikor želimo zmanjšati razvojni zaostanek, je potrebno sistematično spodbuditi razvoj gospodarstva z različnimi ukrepi: subvencije za zagon podjetij, olajšave za podjetnike, ugodne razvojne posojila, spodbude za razvoj trajnostnega razvoja podeželja, spodbujanje konkurenčnosti in hkrati promocija območij za pridobivanje investorjev. Poleg tega predstavlja izziv na problemskih območjih tudi zagotovitev ustrezne infrastrukture, ki bo omogoča enakomeren tako gospodarski kot družbeni razvoj.

Demografski in socialni izzivi

Ključni izziv regije je **vzpostaviti ustrezne mehanizme kot odgovor na trend nadpovprečno hitrega staranja prebivalstva regije**. Le-ta vodi v spremembo tako trga dela in odziva organizacij kot tudi v povečano potrebo po nadgrajenih oz. dodatnih storitvah, povezanih z zagotavljanjem institucionalne in deinstitutionalne oskrbe starejših ter prilagajanju storitev in namestitev njihovim potrebam (npr. arhitekturno prilagojene soseske, trgovine, zagotavljanje dostopa za fizično dislocirane itd.). Hkrati pa je izziv tudi v ohranjanju aktivne in zdrave populacije, že v času njihovega delovno aktivnega življenja. V tem smislu so ukrepi potrebni tako na trgu dela (npr. prilagojena politika zaposlovanja) kot v delodajalskih organizacijah (npr. s podporo pri prilagajanju delovnih mest ter razvoju novih delovnih mest, ki bodo v večji meri prilagojena tudi pričakovani podaljšani delovni dobi in vedno bolj intenzivnim delovnim nalogam).

Poleg izziva ohranjanja zdravih in aktivnih zaposlenih je v regiji zaznati tudi višanje deleža delovnih migrantov, hkrati upada tudi naravni prirast. Posledično se soočamo s problematiko **pomanjkanja ustrezne delovne sile**: pričakujemo manj številčne prihodne generacije, soočamo se z odlivom kadrov v sosednje regije in v tujino, hkrati pa beležimo pomanjkanje kvalificiranega kadra s strokovnimi kompetencami ter pomanjkanje visoko izobraženih zaposlenih, kadra s specifičnimi kompetencami, prilagojenimi sodobnim izzivom gospodarstva (digitalizacija, prehod v krožno gospodarstvo itd.).

Še vedno je visok tudi delež dolgotrajnih brezposelnih, predvsem tistih z nižjo izobrazbo, vse bolj pa tudi starejših, kar prispeva k rasti problema nezaposljivih ter **zviševanju tveganja revščine**. Tako za dolgotrajno brezposelne kot nekatere druge ranljive skupine (mladi, migranti, brezposelne ženske

itd.) pa velja, da **se zvišuje tudi možnost za njihovo socialno izključenost**, kar je še eden izmed izzivov regije.

Velik izziv v regiji predstavlja **ohranjanje zdravja širše populacije**, kar – ob izpostavljanju pomena ustrezne zdravstvene strukture, kadra in programov – predpostavlja tudi intenzifikacijo preventivnih dejavnosti, ukrepov za spodbujanje zdravega življenjskega sloga ter aktivnega staranja (npr. vlaganja v kulturno in športno infrastrukturo in programe). V zvezi z navedenim je tudi v V kohezijski regiji (tako kot v SRS 2030) med ključnimi izziv **izboljšati zdravstveno stanje prebivalstva v V regiji** ter zmanjšanje neenakosti na tem področju v primerjavi s slovenskim povprečjem.

Na področju širšega družbenega razvoja, ki pogojuje tudi privlačnost kohezijske regije V Slovenije za življenje in delo, je treba izpostaviti tudi **izziv zagotavljanja ustreznih pogojev bivanja ter druge vidike kakovosti življenja** za regijsko prebivalstvo in posamezne izpostavljene skupine, še posebej mlade (npr. na področju otroškega varstva, reševanja stanovanjske problematike itd.). Skupaj z že izpostavljenimi ukrepi, ki prispevajo k aktivnemu in zdravemu življenjskemu slogu, gre za ukrepe, ki prispevajo k povečevanju privlačnosti območja in dolgoročno k vitalnosti regije.

Izzivi konkurenčnosti in gospodarskega razvoja regije

Izzivi so povezani s **krepitvijo internacionalizacije, povečanjem vlaganj v razvojno raziskovalno dejavnost, krepitev inovacijskega okolja in gospodarsko preobrazbo v dejavnosti z višjo dodano vrednostjo**.

Stanje na trgu dela se je po ekonomski krizi izboljševalo, povečalo se je število zaposlenih, hkrati pa se v mnogih panogah srečujejo s pomanjkanjem specifičnih kadrov. Izziv regije ostaja zagotavljanje primerne obsega kvalificiranega in izobraženega kadra, ki bo omogočil gospodarsko preoblikovanje podjetij v regiji, ki sledijo cilju večanja konkurenčnosti in sposobnosti za tekmovanje na širšem evropskem in svetovnih trgih. Velika potreba se kaže tudi po boljšem **povezovanju izobraževanja z zaposlovalci**.

V regiji je potrebno **krepiti razvojne oddelke** v podjetjih vključno z razvojem inovacij, ohranjanje visoko inovacijsko aktivnost podjetij, ki tako aktivnost že izvajajo, hkrati pa spodbuditi tudi ostala podjetja, zlasti izvozno usmerjena, k večjemu deležu vlaganj v razvoj kompetenc zaposlenih. Ravno tako je potrebno **okrepiti raziskovalno dejavnost** v izobraževalnih ustanovah, znanje in infrastrukturo, s katerima razpolagajo, pa povezati s potrebami podjetij.

Poseben izziv za regijo je velik delež oseb, ki so dolgotrajno brezposelne in ki ne ustrezajo potrebam na trgu dela. **Zagotavljanje boljšega dostopa do zaposlitve** bo, tako za iskalce zaposlitve kot tudi neaktivne osebe, še toliko bolj pomembno ob pričakovanem krčenju delovne sile v prihodnosti.

Podjetjem je na začetku poslovne poti potrebno **zagotavljanje ustrezno opremljenega prostora za njihov razvoj**. Ob obstoječih razvojnih vozliščih so večinoma prostorsko že definirane poslovne cone državnega in regionalnega pomena, ki bodo tudi v prihodnosti eden od temeljev razvoja. Za njihovo opremljenost je potrebno postoriti še vrsto korakov, kjer je neprecenljivega pomena sofinanciranje iz evropskih skladov, **zagotoviti pa bo potrebno podporo novim investicijam, bodisi domačega ali tujega kapitala**.

Zaradi podpore podjetjem na začetku poslovne poti je potrebno **zagotoviti celovito podporno okolje za podjetništvo**. Obstoječe inovativno okolje, ki ga sestavljajo prodorna podjetja in razvojne institucije, je potrebno nadgraditi in integrirati. Potrebno je **krepitev podjetniško iniciativo** s podjetniškimi inkubatorji in univerzitetnimi kampusi, tehnološkimi parki, kompetenčnimi centri, raziskovalno-razvojnimi inštituti in različnimi oblikami kontinuirane finančne in nefinančne podpore za MSP.

Osnova za gospodarsko preobrazbo, ki se razvija v smeri novih tehnologij, je dostop do širokopasovne povezave, ki ni dosegljiva povsod, prav tako je potrebno **spodbuditi večjo vključenost podjetij v procese digitalizacije**, zlasti v podjetjih, kjer je ta nizka. Splošno zavedanje v smeri razvoja industrije 4.0 je potrebno dvigniti na višjo raven.

Na področju »pametnih tehnologij« oziroma omogočitvenih tehnologij za doseganje trajnostnega razvoja, se razvojni fokus usmeri v **izkoriščanje pametnih tehnologij**, ki slonijo na konceptu IoT (internet stvari), umetne inteligence in strojnega učenja (AI/ML), tehnologije veriženja blokov (blockchain), ki omogočajo predvsem zbiranje, sledenje in analitiko različnih podatkov o življenju in delovanju skupnosti (mobilnost, sistemi za stik in postopke z občani, okoljska senzorika, energetika in upravljanje virov ...).

Izziv je v večji meri izkoristiti priložnosti, ki jih nudi razvoj krožnega gospodarstva in potenciala za **razvoj socialne ekonomije**, s tem pa tudi priložnosti za ustvarjanje ustreznega okolja za razvoj socialnih inovacij in ustvarjanje družbenega učinka na ravni skupnosti.

Izzivi regije na področju kmetijstva in razvoja podeželja so povezani z ohranjanjem poseljenosti krajine in krepitev konkurenčnosti majhnih kmetij (dopolnilne dejavnosti na kmetijah). Hkrati so v regiji potenciali za povečanje lokalne samooskrbe, pridelavo in predelavo zdrave hrane ter za pametno rabo virov v kmetijstvu. Zelo velik izziv na področju kmetijstva v prihodnosti je prilagajanje podnebnim spremembam.

V gozdarstvu so ključni izzivi povezani z učinkovitim upravljanjem gozdov. Prav tako je osrednji izziv regije izraba lesne biomase in vzpostavitev oz. okrepitev gozdno-lesne verige v regiji.

Na področju turizma so izzivi v nadaljnjem učinkovitem organiziranju vodilne destinacije in hierarhije turističnih produktov, razvoju vodilnih in podpornih turističnih proizvodov, ki temeljijo na povezovanju ponudnikov, inovativnih vsebinah in visoki kakovosti storitev ter omogočajo celoletno trženje. Povečati je potrebno prepoznavnost destinacij v digitalnem svetu in zagotoviti ustrezno usposobljeno delovno silo. Treba je zagotoviti finančna sredstva za ustrezno infrastrukturo, ki je osnova za izvajanje vseh ukrepov na področju turizma.

Platforma za razvoj premogovniških regij v tranziciji

V regiji sta tudi dve premogovni območji, ki ju je Evropska komisija proglasila za Savinjsko (Savinjsko-Šaleška) in Zasavsko pilotno regijo. EU je namreč podpisnica Pariškega podnebnega sporazuma, zato je sprejela ukrepe za zmanjšanje izpustov CO₂ v ozračje, med katerimi je tudi postopna opustitev uporabe premoga za pridobivanje energije. Ta ukrep bo imel zelo negativne posledice na gospodarsko in socialno sliko premogovnih regij, zato se je Evropska unija prav tako zavezala, da bo podprla pravično gospodarsko in socialno prestrukturiranje teh regij. V Zasavski razvojni regiji se je

premogovna dejavnost že ustavila, zato so se v njej gospodarske in socialne razmere opazno poslabšale. V Savinjsko-Šaleški regiji pa se bo premogovna dejavnost ukinila v bližnji prihodnosti, zato je potrebno v teh premogovnih regijah, ki so tudi industrijske in gosto naseljene, sprejeti ukrepe, da se bodo uspešno prestrukturirale.

Klimatske spremembe in prilagajanje nanje

Osrednja izziva regije in države sta v prehodu na zeleno, nizkoogljično Evropo ter prilagajanje podnebnim spremembam.

Izzivi regije so povezani s povečevanjem učinkovite rabe energije ter zmanjšanjem emisij toplogrednih plinov v prometu, gospodinjstvih, gospodarstvu in kmetijstvu in z izvedbo ukrepov in politike, ki bo omilila posledice klimatskih sprememb.

Klimatske spremembe so se v zadnjih letih odražale zlasti v pogostejših poplavah, hkrati pa so tudi pomemben izziv za kmetijstvo in gozdarstvo, saj se v celotni Sloveniji povečuje tveganje za naravne nesreče, kot so suše, zmrzali, žledolomi ipd.

Zaradi globalnega segrevanja ozračja je suša v kmetijstvu vse pogostejša, povzroča pa veliko škodo. Izziv bo v kmetijstvo uvesti nove metode in sisteme, ki bodo omogočili blažitve škode in zagotovili nadaljnjo rabo kmetijskih površin.

Varovanje okolja, naravnih virov in bolj trajnostne mobilnosti

Regija je v preteklih letih naredila precejšen napredek na področju vodooskrbe, odvajanja in čiščenja odpadnih voda ter upravljanja z odpadki, vendar so še vedno območja razpršene poselitve, kjer je vodooskrba nezadostna, neurejeno je odvodnjavanje komunalnih voda v manjših naseljih pod 2000 PE.

Izzivi ostajajo na področju zagotavljanja kakovosti, ekonomičnosti in racionalne rabe naravnih virov ter varovanja okolja in uvajanja naprednih tehnologij za povečanje ponovne uporabe.

Povečati je treba delež rabe obnovljivih virov in učinkovito rabo energije. Promet velja za enega ključnih generatorjev emisij toplogrednih plinov, zato je ključnega pomena uvajanje bolj trajnostnih oblik mobilnosti tako v urbanih središčih kot s krepitvijo javnega prometa in povezav s podeželjem. Še vedno ostaja izziv slabe energetske sanacije stavb, tako javnih kot zasebnih.

Mobilnost in regionalna dostopnost

Obstoječima letališčema državnega pomena Edvarda Rusjana Maribor (Slivnica) in Cerklje ob Krki (Cerklje) (trenutno vojaško) je potrebno določiti strateško vlogo in temu primerno načrtovati njun razvoj.

Območja v regiji, ki ne ležijo ob avtocestnem križu, zaradi slabe dostopnosti in s tem višjih prevoznih stroškov postajajo lokacijsko nekonkurenčna, čeprav imajo druge, za razvoj potrebne dejavnike. Izziv tako obstajajo potrebe po gradnji t.i. razvojnih osi in obvoznih cest na območjih urbanih središč ter novih državnih cestnih povezavah.

Izziv predstavljajo vlaganja v modernizacijo in nadgradnjo regionalnega železniškega omrežja, ki lahko predstavljala hrbtenico trajnostne mobilnosti nekaterih območij ter razvoj turizma. Potenciali in

potrebe izboljšanja železniške infrastrukture so na vseh stranskih neelektrificiranih regionalnih progah.

Kljub večjim investicijam v kolesarsko infrastrukturo v zadnjem obdobju predstavlja izziv ohranjanje kontinuitete vlaganj na tem področju, saj bomo le tako lahko uredili povezane in atraktivne kolesarske povezave v regiji ter urbanih središčih. Ob tem je potrebno z izdelavo regionalnih celostnih prometnih strategij zagotoviti celovit razvoj multimodalne mobilnosti.

Izziv predstavlja izboljšanje storitev avtobusnega prometa tako na mestnih kot medkrajevnih linijah z vključitvijo turističnih linij ter vzpostavitvijo mobilnosti na klic.

Izziv na področju širokopasovnih povezav v regiji

Trenutno je še velik del podeželja v regiji brez širokopasovne povezave, zato je izziv izgraditi omrežje, ki bo zagotavljalo povezovanje v novo dostopno omrežje, ki bo omogočalo hitrosti, večje od 1 Gb/s, oziroma celo do 10Gb/s, kar bi bistveno pripomoglo k zmanjšanju razvojnega razkoraka med različnimi območji regije.

Povezovanje podeželja in mest

KRVS sestavlja 8 statističnih regij, ki imajo veliko različnih specifik. Dejstvo je, da 3 regije v tej finančni perspektivi niso bile upravičene do sredstev celostnih teritorialnih naložb na osnovi trajnostne urbane strategije, ki so jih pripravile mestne občine.

Izziv regije je zagotavljati ustrezno dostopnost storitev tako v urbanih središčih kot na podeželju, tako z izvajanjem pristopa CLLD, CTN in drugih mehanizmov ter ukrepov.

Družbeno okolje

Poselitve in odseljevanje prebivalstva je ključna težava te regije, ki jo je potrebno zajezi tudi z ukrepov stanovanjske politike ter zagotavljanja prostorskih možnosti gradnje.

Na področju družbene infrastrukture je veliko pomanjkanje, saj je zaradi razdrobljenosti potrebnih prenove veliko objektov (knjižnice, kulturni domovi, objekti vzgoje in izobraževanja, športnih centrov, parkov, infrastrukture na področju zdravstvenih ustanov, bolnišnic, domov za starejše, bivalnih enot, večgeneracijskih centrov, socialnih ustanov).

Zaznavamo pomanjkanje finančnih virov za obnovo kulturnih spomenikov in objektov lokalnega ali državnega pomena. Primanjkljaj je opaziti tudi na področju financiranja izvajanja kulturnih programov.

Več pozornosti bo potrebno nameniti preventivnim programom zdravja in izgradnji/obnovi infrastrukture za izvajanje preventivnih programov za krepitev zdravega življenjskega sloga prebivalcev.

7. Opredelitev ukrepov za razvojni preboj KRVS

7.1 Cilj 1 – Pametnejša in trajnejša KRVS

KRVS v gospodarstvu zaostaja za razvitejšim delom države, kljub temu da so v regiji prisotna močna in svetovno konkurenčna podjetja v naprednih proizvodnih procesnih tehnologijah ter materialih (avtomobilska, kovinsko-predelovalna, farmacevtska, elektro in kemijska industrija, predelava plastičnih mas in robotika).

Ugotavlja se, da so v regiji MSP v veliki meri odvisni od velikih in močnih podjetij. Za razvojni preboj regije je potrebno usmeriti aktivnosti v okrepitev podpore za podjetnike, tako na začetku poslovne poti kot tudi v fazi prestrukturiranja.

Regija ima nekaj centrov terciarnega izobraževanja, vključno z eno javno in eno zasebno univerzo, ki zagotavljajo kakovostne izobraževalne programe, vendar je potrebno te centre okrepiti z novimi javno financiranimi študijskimi programi ter podpirati povezovanje izobraževanja s potrebami gospodarstva.

Da bi sledili dolgoročni viziji regije in nadaljnjemu razvoju, so v okviru Cilj 1 na nivoju KRVS predvideni ukrepi, ki naslavlajo identificirane izzive in so usmerjeni v:

- povezovanje znanja in inovacij v regiji, vezano na osnovne potrebe za gospodarsko preoblikovanje podjetij,
- spodbujanje podjetij za izvajanje raziskovalnih, razvojnih in inovacijskih dejavnosti,
- razvoj in pospešitev uporabe pametnih tehnologij, ki ustvarjajo višjo dodano vrednost,
- zagotovitev ustreznih prostorov za delovanje podjetij, da bodo ustvarjali čim več novih delovnih mest,
- spodbujanje novih investicij, domačega in tujega kapitala,
- zagotavljanje celovitega podpornega okolja za podjetništvo s hkratno krepitevijo znanja in veščin na področju ključnih prebojnih tehnologij,
- razvoj in nadgradnjo perspektivnih panog KRVS (lesna industrija, kovinsko predelovalna industrija, robotika, turizem, geotermalna energija, alternativni viri energije ipd.)
- zagotavljanje ustrezne infrastrukture in podpornega okolja za konkurenčen razvoj turizma v regiji,
- razvoj etičnih verig vrednosti, razmišljanje o spremembah potrošniških navad, sprememba vrednot, podpora nagrad podjetjem z etičnim delovanjem itd.
- zagotavljanje kakovostnih dobrin kmetijstva in gozdarstva, povečanje števila raznolikih dejavnosti na podeželju ter ohranitev identitete podeželja.

7.1.1 Krepitev raziskovalnih in inovacijskih zmogljivosti

Predlagani ukrepi:

- spodbude za izvajanje raziskovalnih, razvojnih in inovacijskih dejavnosti,
- spodbude za naložbe v osnovna in neopredmetena sredstva mikro, malih in srednjih podjetij, ki so neposredno povezana z raziskovalnimi in inovacijskimi dejavnostmi,
- prenova sistema nagrajevanja najbolj inovativnih predlogov, produktov in nosilnih prebojnih projektov,
- vzpostavitev novih javno financiranih raziskovalnih programov v KRVS na prednostnih področjih S4 in širše,
- vzpostavitev sistema podpor za prenos znanja in dodatne spodbude za aplikativne projekte,
- razvoj obstoječih in novih oblik finančnih instrumentov/virov za spodbujanje raziskav, razvoja in inovacij ter krepitev sinergij med njimi,
- razvoj novih oblik podpore za raziskovalno dejavnost v MSP,
- podpore za raziskovalno dejavnost ter aplikativne projekte,
- krepitev sodelovanja med raziskovalnimi organizacijami (RO), gospodarstvom in upravo,
- krepitev razvojne internacionalizacije s spodbujanjem sodelovanja podjetij in RR institucij na skupnih RRI projektih na mednarodni ravni,
- vlaganja v javno raziskovalno infrastrukturo KRVS in spodbujanje te infrastrukture za podjetja iz KRVS pod ugodnimi pogoji,
- krepitev mreženja, povezovanja in sodelovanja med gospodarstvom, izobraževalnimi in raziskovalnimi institucijami, občinami, javno upravo, civilno družbo in drugimi deležniki na prednostnih področjih pametne specializacije (SRIP-i ...),
- vzpostavitev mreže start-up inkubatorjev kreativnih industrij z mentorsko podporo,
- razvoj pametnih tehnologij po konceptu IoT,
- spodbujanje nastajanja novih razvojno - raziskovalnih centrov/inštitutov/centrov odličnosti v KRVS in vlaganja v osnovna sredstva ter v programe teh centrov,
- ustvarjanja demonstracijskih centrov novih tehnologij v KRVS,
- spodbujanje izobraževalnih ustanov na vseh stopnjah (srednješolska, višješolska, visokošolska) v regijskih središčih KRVS za izobraževanje s področja Industrije 4.0,
- izgradnja in upravljanje temeljne infrastrukture za ustvarjanje podjetniško inovacijskega podpornega okolja (gospodarske obrtne cone, tehnološki parki, podjetniški inkubatorji ...),
- vzpostavitev specializiranih inovacijsko raziskovalnih središč za področja ključnih izzivov: socialne inovacije, zdravje in nega, ekološko kmetovanje in podeželsko gospodarstvo, biomateriali, robotika ipd.,
- razvoj etičnih verig vrednosti, razmišljanje o spremembah potrošniških navad, sprememba vrednot, podpora nagrad podjetjem z etičnim delovanjem itd.

7.1.2 Izkoriščanje prednosti digitalizacije

Predlagani ukrepi:

- podpora javnemu sektorju za razvoj digitalnih storitev za državljane, hkrati z njihovim opolnomočenjem in povečanjem digitalne pismenosti,
- podpora projektom povezovanja občin KRVS v pametne občine/regije, podprta z oblikovanjem sodelovalnih platform za neposredno komunikacijo in dostop do trga ter

skupnosti, optimizacijo poslovnih tokov in procesov z uporabo novih in omogočitvenih tehnologij (IoT, AI/ML, blockchain) ter uvajanjem avtomatizacije in robotizacije s hkratnim povečevanjem znanja in kompetenc zaposlenih na področju digitalnih tehnologij,

- spodbude za digitalizacijo in digitalno transformacijo podjetij z namenom izboljševanja konkurenčnosti gospodarstva,
- spodbujanje uvajanja IKT v panoge, kjer je stopnja digitalizacije nizka,
- digitalizacija in digitalna transformacija podjetniškega, inovativnega, finančnega in raziskovalnega okolja, vključno z zbornicami in združenji,
- ustvarjanje novih kompetenčnih centrov za različna področja digitalizacije s sedežem v KRVS,
- financiranje infrastrukture v KRVS, potrebne za razvoj in uvedbo novih digitalnih storitev .

7.1.3 Krepitev rasti in konkurenčnosti malih in srednjih podjetij

Predlagani ukrepi:

- izboljšanje poslovnega okolja, zlasti za mikro, mala in srednje velika podjetja, v KRVS (vzpostavitev, nadgradnja in optimizacija ekosistema za podporo podjetništva, ki vključuje mehke ukrepe in infrastrukturo (ekonomsko poslovna infrastruktura, vključno s subjekti inovacijskega okolja, poslovnimi conami, logističnimi centri itd.) ter druge sodobne oblike podpornega okolja (kot na primer pospeševalniki, coworking prostori, laboratoriji (lab) itd.)) ter storitve na vseh nivojih sistema SPOT - tako na nacionalni kot tudi lokalni ravni),
- podpora rasti obstoječih mikro in MSP,
- razvoj specializiranih podpornih storitev za podjetništvo na področjih kot so npr. turizem, kultura, kreativne industrije, nizkoogljično krožno gospodarstvo, srebrna ekonomija ...
- programi za dvig kompetenc mladih in zaposlenih,
- sistemske in druge spodbude za medgeneracijski prenos lastništva, za spodbujanje ponovnega začetka in ohranjanje delovnih mest v MSP,
- razvoj tehničnih kompetenc (robotika, strojništvo ...) in razvoj tehničnih ter inženirskih kadrov,
- okrepitev finančnih mehanizmov za zagon novih, rastočih in inovativnih podjetij,
- dvig podjetniške kulture,
- delovanje inkubatorjev dvigniti na višjo raven in kontinuirano nadaljevanje projektov tipa SIO,
- spodbude za nove podjetniške podjeme in novonastala podjetja z namenom prehoda v fazo hitreje rasti (start-up in podjetja v prehodu v naslednjo fazo rasti) in za hitrorastoča podjetja za prehod na globalne trge (scale-ups),
- programi spodbujanja na področju podjetništva in gospodarstva,
- programi in finančne spodbude za internacionalizacijo v Vzhodni kohezijski regiji ,
- spodbujanje konkurenčnosti in internacionalizacije preko močnejšega makro regionalnega sodelovanja,
- spodbujanje in podpora inovativnemu ohranjanju in razvoju rokodelstva in domače/umetnostne obrti kot potencialno donosne gospodarske panoge,
- spodbujanje socialnih inovacij in socialnega podjetništva ter koncepta t.i. »srebrne ekonomije«.

7.1.4 Razvijanje znanj in spretnosti za pametno specializacijo, industrijsko tranzicijo in podjetništvo

Predlagani ukrepi:

- podpora vzpostavitvi in implementaciji sistemov izobraževanja in usposabljanja za transverzalne kompetence, potrebne za izvedbo pametne specializacije, industrijske tranzicije in podjetništva,
- spodbujanje podjetij za zaposlovanje mladih raziskovalcev in krepitev razvojnih oddelkov v podjetjih na področjih pametne specializacije,
- krepitev in nadgradnja kompetenčnih centrov za razvoj kadrov (KOC) kot osrednjega podpornega instrumenta razvoja kadrov na prednostnih področjih uporabe pametne specializacije,
- krepitev kompetenc v malih in srednje velikih podjetjih, še posebej v start-up in scale-up podjetjih,
- vzpostavitev poslovnega modela podpornih storitev za pametno specializacijo (model mora vključevati tudi podporne instrumente za inoviranje v MSP),
- spodbude za krepitev človeških potencialov in pridobivanje kompetenc prihodnosti na prednostnih področjih pametne specializacije, vključno z eksperimentalnimi in pilotnimi projekti, krepitev kompetenc z učinkovito implementacijo odprtih inovacijskih metod v podjetjih in oblikovanjem sodelujočih poslovnih modelov za optimizacijo in vitko poslovanje,
- razvoj in posodobitev regijskih finančnih instrumentov,
- podpora občinam, RRA-jem in drugim javnim institucijam pri izvajanju projektov tipa *pametna regija, pametna občina, pametna vas, trajnostni promet ter spodbujanje izvedbe projektov tega tipa v konzorcijih oziroma omogočanje sodelovanja ne-mestnim občinam.*

7.1.5 Trajnostni razvoj in promocija vzdržnega turizma s poudarkom na spodbujanju in varovanju naravne in kulturne dediščine

Predlagani ukrepi:

- vzpostavitev sinergije med gospodarstvom in varstvom naravne in varstvom kulturne dediščine,
- ureditev pogojev za valorizacijo zaščitene/ nezaščitene naravne in kulturne dediščine,
- razvoj konkurenčne turistične ponudbe ter zagotavljanje pogojev za delovanje in spodbujanje turističnih MSP za vključevanje naravne in kulturne dediščine v ponudbo,
- spodbujanje turističnih podjetij (MSP) k vključevanju lokalnih surovin in izdelkov v redno ponudbo,
- promocija ponudbe trajnostnega turizma,
- povečanje privlačnosti kulturne dediščine s spodbujanjem zelenih delovnih mest,
- ustrezna opredelitev območij dostopa do kulturne in naravne dediščine za obisk (plovni režimi na rekah, turisti, strokovna javnost),

- ureditev sistemizacije okoljske turistične takse (glede na izdelano analizo nosilne zmogljivosti okolja za posamezno enoto naravne dediščine),
- vzpostavitev enotnega e-sistema za prodajo vstopnic in pobiranje okoljske turistične takse,
- spodbujanje učinkovitega in inovativnega trženja ter promocije turističnih destinacij,
- podpora razvoju novih inovativnih turističnih produktov in storitev, dviga njihove kakovosti in razvoja turističnih destinacij,
- podpora infrastrukturni ureditvi vseh vrst turističnih nastanitev vključno s razpršenimi hoteli,
- programi povezovanja/mreženja ponudnikov turističnih storitev in ponudbe,
- učinkovit sistem marketinga in promocije turistične ponudbe,
- vlaganja v osnovno turistično infrastrukturo, ki med drugim prispeva tudi k ustvarjanju delovnih mest,
- vlaganja v osnovno turistično infrastrukturo,
- obnova in označitev tematskih poti in spremljajoče infrastrukture za obiskovalce,
- sodobna in inovativna interpretacija naravne in kulturne dediščine (npr. arheološki parki).

7.1.6 Razvoj kmetij, spodbujanje lokalne samooskrbe in ohranjanje vitalnega podeželja

Predlagani ukrepi:

- povečanje obsega pridelave sadja in zelenjave ter sonaravne živinoreje na kmetijskih gospodarstvih z možnostjo povezav v zadrage ter programi ohranjanja starih avtohtonih sort,
- povezovanje ponudnikov lokalno pridelane hrane,
- neposredno povezovanje: kmet-gostinec-potrošnik,
- vzpostavitev kratkih verig in zelenega javnega naročanja na področju kmetijstva in gozdarstva (zeleni zabojčki, lesni sekanci, predelava lesa, gozdno-lesne verige s končnimi izdelki z visoko dodano vrednostjo),
- programi za ozaveščanje, večjo promocijo in hitrejši ter kakovostnejši vstop pridelkov in hrane na trg, izobraževanje pridelovalcev in predelovalcev,
- spodbujanje samozaposlovanja na kmetijah skozi kontinuiran razvoj raznolikih dopolnilnih dejavnosti,
- ohranjanje in razvoj obstoječih notranjih možnosti podeželja (naravne in kulturne dediščine),
- zaokroževanje kmetijskih zemljišč z namenom izboljšanja velikostne in posestne strukture kmetij ter programi za preprečevanje zaraščanja kmetijskih zemljišč,
- varstvo tradicionalne krajine in stavb ter ohranjanje identitete podeželja,
- subvencioniranje tehnoloških posodobitev na kmetijskih gospodarstvih,
- finančni mehanizmi spodbud za sonaravno kmetovanje,
- ureditev manjših lokalnih tržnic z navezavo na večje centralne tržnice,
- zbiralnice za predelavo, hladilnice ter ostala potrebna infrastruktura,
- lesno-predelovalni centri.

7.2 Cilj 2 - Nizkoogljična in bolj zelena KRVS

Vzhodna Slovenija se predvsem na območjih razpršene podeželske poselitve z nižjo kupno močjo še vedno sooča z nezadostno oskrbo s kvalitetno pitno vodo kljub velikemu številu vodnih virov, ki izkazujejo predvsem na podeželskih območjih trend povečanega onesnaževanja z nitrati, tudi z ostanki pesticidov. Težava z oporečnostjo se vedno pogosteje pojavlja zaradi slabega vzdrževanja vodovodnega omrežja ter njegove dotrajanosti. Glavni ukrepi v regiji bodo naslavljali zagotovitev dostopa do čiste in kakovostne pitne vode za vse prebivalce, ki bo doseženo z izgradnjo vodovodov na območjih brez javnih vodovodnih sistemov. Na območjih s starejšimi vodovodnimi sistemi, kjer se srečujejo z velikimi izgubami pitne vode zaradi dotrajanosti omrežja (predvsem starejša mestna in vaška jedra ter druga območja), bo poudarek na zmanjševanju vodnih izgub in obnovi obstoječe dotrajane infrastrukture, ki je marsikje še iz zdravstveno in okoljsko spornih salonitnih cevi.

Nezadostno je tudi zbiranje in čiščenje odpadnih voda na območjih razpršene poselitve z manj kot 2000 PE. Pretekle in sedanje investicije v regiji so izboljšale komunalno opremljenost aglomeracij z več kot 2000 PE. Velika težava ostajajo manjša, razložena naselja pod 2000 PE, kjer so investicije v tovrstno infrastrukturo velike, a nujno potrebne za zagotavljanje nacionalnih ciljev čiščenja odpadnih voda. Hkrati s tem se naslavlja zagotavljanje kakovosti podzemnih voda (tudi s sanacijo obstoječih, dotrajanih omrežij) in možnosti privabljanja gospodarskih investicij v ruralna območja.

Velik delež starejšega stanovanjskega fonda, tako stanovanjskih hiš kot predvsem večstanovanjskih objektov, v kombinaciji z negativnimi trendi potencialne energetske revščine predstavlja veliko finančno obremenitev za lastnike, posredno pa tudi zdravstveno tveganje. Hkrati tovrstni ukrepi aktivno prispevajo k nacionalnim obvezam in ciljem zmanjševanja toplogrednih plinov, ki brez dodatnih finančnih vzpodbud ne morajo prinesiti želenih rezultatov. Zato je potrebno zagotoviti nadaljevanje celovite energetske prenove stavb ali sosesk, povečati ozaveščenost in dostopnost do nepovratnih sredstev energetskih prenov stanovanjskih stavb. V objektih s starejšimi kotli na trda goriva je zaradi zmanjšanja onesnaževanja zraka ter zmanjšanju obremenjevanja s PM delci, potrebno zagotoviti spodbude pri malih kurilnih napravah za namestitvev ustreznih filtrov oziroma njihovo menjavo. Skupaj namreč prispevajo kar dve tretjini izpustov delcev.

Poleg stanovanjskih stavb je v tovrstne ukrepe potrebno aktivno vključevati javne stavbe, kjer je večina fonda starejšega od 30 let. Za objekte kulturne dediščine (zasebne ali javne) je zaradi dodatnih konzervatorskih potreb potrebno omogočiti višje finančne spodbude za vzdrževanje in obnovo.

Velike toplotne izgube so tudi na dotrajanih sistemih daljinskega ogrevanja, njihova prenova in morebitna širitev bo zagotovila zmanjšanje porabe energije in manjše izpuste toplogrednih plinov. Potrebna je temeljita sprememba paradigme načrtovanja, zasnove in prenove tovrstne infrastrukture ter celovit pristop k izvedbi takšnih sistemov.

Hkrati z energetskimi sanacijami vseh tipov objektov obstaja velik potencial nadgradnje z vključitvijo koriščenja OVE, s katerimi razpolaga regija z vsemi naravnimi (les, sonce, veter, voda) in infrastrukturnimi danosti.

Skoraj celotna regija ima velik potencial koriščenja sončne energije (fotovoltaika, sončni kolektorji). Območja z visoko podtalnico ter večje vodne akumulacije predstavljajo velik potencial koriščenja

(geotermalne) energije vode (denimo ureditev toplotnih črpalk za posamezne stavbe, vključitev toplotnih črpalk ob celoviti prenovi blokovnih kotlovnice, oskrbe z energijo podjetij, daljinskega sistema ogrevanja mest ipd.). Nekatera hribovita območja predstavljajo potencial za postavitev vetrnih elektrarn, na območju srednje Save je potrebno zagotoviti izgradnjo HE, s trajnostnim načrtovanjem je smiselna izraba tudi manjših potokov ter drugih vodnih virov za izgradnjo malih HE. Njihova izgradnja in obratovanje prinese multiplikatorne pozitivne učinke v lokalno okolje, zato si bo regija prizadevala za njihovo čim prejšnjo okoljsko neoporečno umestitev v prostor ter zagotovitev sredstev za izvedbo investicij. Vzporedno z večanjem kapacitet OVE v regiji bomo iskali inovativne rešitve za zagotavljanje kratkotrajnega skladiščenja viškov energije (predvsem preko raziskovalnih in pilotnih projektov, denimo možnosti gradnje črpalnih hidroelektrarn, izgradnje zalogovnikov toplote v okviru daljinskih sistemov ogrevanja ...) oziroma pametnega upravljanja z energetskega sistemi v navezavi na sistem prometne multimodalnosti (izgradnja pametnih polnilnic in polnitev polnilnih baterij v vozilih in prevoznih sredstvih sistema izposoje (»car« in »bike« »sharing«, električni avtobusi, skiroji, kolesa ...). Zagotoviti je potrebno tudi okolju prijazen vir goriva za mestni potniški promet v regiji, kjer obstaja potencial koriščenja bio goriv in bio plina, pridobljenega v bioplinarnah, odlagališčih komunalnih odpadkov ali iz na novo vzpostavljenega krožnega sistema zbiranja in ustrezne predelave odpadnega gospodinjanskega in motornega olja (gospodinjstva, restavracije, šole). V skladu z novo trajnostno energetske strategije Slovenije je potrebno na novo opredeliti vprašanje jedrske elektrarne v Krškem in smiselnost postavitev drugega bloka.

Gospodarstvo v regiji se sooča z energetske potratno proizvodnjo, zastarelimi energetskega sistemi ter težavami pri zagotavljanju surovin. Zato potrebuje ukrepe, ki bodo zagotavljali večjo izkoriščenost in uporabo materialov iz lokalnega okolja oziroma njihovo večjo reciklažo kot sekundarnih surovin ter zmanjšanje energetske intenzivnosti v proizvodnji in storitvenem sektorju. Zagotoviti je potrebno celostni pristop k načrtovanju zagotavljanja energije za podjetja in koriščenja odpadne toplote pri proizvodnji za denimo vključitev v lokalni sistem daljinskega ogrevanja, ogrevanje športnih objektov ipd. V luči energetske izrabe zbrane odpadne plastične embalaže, ki predstavlja vedno večji strošek zaradi odvoza na sežig v tujino, je potrebno v okviru tovrstne strategije v Sloveniji razmisliti tudi o možnosti postavitev sežigalnice odpadkov.

V navezavi s CP3 bo poseben poudarek regije dan prilagajanju podnebnim spremembam in preprečevanju tveganj. Regija se zaradi geografskih značilnosti in spreminjajočega podnebja sooča z burnimi vremenskimi nihanji na območjih kolizij različnih zračnih gmot. Zaradi izpostavljenih tveganj, ki jih potencirajo podnebne spremembe, želi regija izvesti projekte nadkritja cestne in železniške infrastrukture na izpostavljenih odsekih, povečati svetle profile mostov na kritičnih rekah zaradi varnosti objektov kot tudi izboljšanja pretočnosti visokih vod, razširiti sisteme protitočne obrambe, urediti obvodni prostor in izvesti protipoplavne ukrepe na prepoznanih območjih, urediti zelene retenzijske površine, ki bodo služile zbiranju viškov meteoritnih vod in majhnih delcev ter hkrati zniževale temperaturne maksimume v poletnem času ter celoletno zagotavljale kvalitetne rekreacijske površin za lokalno prebivalstvo kot tudi turiste. Za povečanje samooskrbe je v regiji potrebno zagotoviti nemoteno in učinkovito uporabo obstoječih namakalnih sistemov ter njihova razširitev v povezavi z novimi tehnološkimi rešitvami v kmetijstvu (novi načini obdelave tal, postavitev rastlinjakov, sprememba setvenih načrtov

Negativne trende zadnjih desetletij s širjenjem razpršene pozidave želimo skupaj z nacionalno strateško politiko omejiti in prednostno zagotavljati površine za stanovanjsko gradnjo z revitalizacijo

zemljišč znotraj obstoječih naselij in v neposredni bližini postaj javnega potniškega prometa. Poseben izziv predstavlja revitalizacija in ponovna aktivacija ter po potrebi dekontaminacija funkcionalno degradiranih zemljišč, ki jih je v naši regiji kar 470. Ob uspešni revitalizaciji predstavljajo tovrstna območja velik razvojni in gospodarski potencial. Z vsemi naštetimi ukrepi bomo nenazadnje doprinesli k zmanjševanju pozidave dragocenih in kvalitetnih kmetijskih zemljišč, ki so potrebna za zagotavljanje čim večje lastne samooskrbe s kvalitetno hrano. Te negativne vplive pa v veliki meri blažijo številna območja Nature 2000 in zavarovana območja v regiji. Predvsem Primorsko-Notranjska, Jugovzhodna Slovenija in Pomurska regija imajo nadpovprečno veliko območij Nature 2000 in zavarovanih območij v regiji in posledično velik turistično-poslovni potencial.

7.2.1 Večja energetska učinkovitost

Predlagani ukrepi:

- energetske prenove stanovanjskih stavb,
- trajnostna gradnja in sanacija z uporabo naravnih materialov v javnem in zasebnem sektorju,
- spremljanje energetskega knjigovodstva v javnih stavbah,
- novogradnja ničenergijskih stavb v javnem in zasebnem sektorju,
- ozaveščanje o pristopih, ki povišajo učinkovitost rabe energije v vsakdanjem življenju in demonstracijski projekti,
- izdelava programov lokalne energijske samooskrbe,
- energetska prenova javne razsvetljave, zmanjšanje svetlobnega onesnaževanja in izboljšanje energetske učinkovitosti,
- ozaveščanje in dostopnost do finančnih virov ranljivih skupin za zmanjšanje energetske revščine.

7.2.2 Spodbujanje rabe energije iz obnovljivih virov

Predlagani ukrepi:

- ozaveščanje in spodbujanje prehoda na OVE (vsi tipi),
- podpora investicijam, ki predvidevajo koriščenje OVE,
- podpora in spodbujanje vlaganj v daljinske sisteme (ogrevanja in hlajenje),
- podpora investicijam v raziskave za izkoriščanje geotermalne energije,
- vzpostavitev pametne javne razsvetljave (sistem daljinskega spremljanja),
- spodbujanje in podpora proizvodnji in distribuciji energije iz OVE,
- spodbujanje uporabe OVE v javni infrastrukturi.

7.2.3 Razvoj pametnih energetskih sistemov in omrežij ter hrambe energije na lokalni ravni

Predlagani ukrepi:

- spodbujanje nastajanja lokalnih energetskih skupnosti,

- spodbujanje tehnologij za razvoj pametnih energetskega sistemov,
- spodbujanje in razvoj čistejših virov energije, spodbujanje izgradnje večjih sistemov za ogrevanje na podlagi čistejših virov energije ali alternativnih goriv.

7.2.4 Spodbujanje prilagajanja podnebnim spremembam ter preprečevanje tveganj in krepitev odpornosti na nesreče

Predlagani ukrepi:

- osveščanje o vzrokih in posledicah podnebnih sprememb,
- gradnja zelene infrastrukture, ki bi pomagala omiliti posledice podnebnih sprememb,
- priprava dokumentacije in investicije v zagotavljanje poplavne varnosti,
- priprava načrtov tveganja in vlaganje v posodobitev sistemov za merjenje in obveščanje,
- zagotoviti zmanjšanje vpliva podnebnih sprememb na kmetijsko pridelavo (protitočna zaščita, namakanje, uvajanje novih kmetijskih tehnik),
- vlaganje v okrepitev odpornosti lokalnih skupnosti in ciljnih skupin o pravilnem ukrepanju ob s podnebjem nastalih tveganjih,
- povečanje odpornosti gozdnih ekosistemov,
- zagotavljanje rezervnih vodnih virov za intervencije ob naravnih nesrečah,
- vlaganje v pokablitev SN daljnovodnih sistemov, da zagotovimo zanesljivejšo oskrbo z električno energijo tudi v primerih naravnih nesreč (žled, vetrolom),

7.2.5 Spodbujanje trajnostnega gospodarjenja z vodnimi viri

Predlagani ukrepi:

- sanacija obstoječih in izgradnja novih vodovodnih sistemov za oskrbo prebivalcev s pitno vodo, vključno z manjšimi sistemi za oskrbo do 10.000 prebivalcev, uvedba novih tehnologij za optimizacijo porabe vodnih virov (vključno s senzoriko in pametnimi merilnimi napravami ter trajnimi zapisi – sledljivimi evidencami porabe),
- izgradnja in obnova infrastrukture za čiščenje komunalnih odpadnih vod in priključitev dodatnih uporabnikov na to infrastrukturo (kanalizacija, ČN, MČN), posebej za manjše aglomeracije med 50 in 2000 PE,
- z uporabo kmetijskih praks, ki ne ogrožajo vodnih virov, povečati zanesljivost oskrbe z neoporečno vodo (večji monitoring),
- vzpostavitev ekoremediacijskih metod za čiščenje odpadne vode,
- ozaveščanje o trajnostnem upravljanju z vodo (omejen naravni vir),
- izvajanje investicij za izboljšanje kakovosti vode naravnih vodotokov in podtalnice,
- izgradnja novih objektov in obnova malih vodnih virov za črpanje neoporečnih vodnih virov,

- zagotoviti usklajenost glede rabe prostora na območjih vodnih virov in zagotoviti take rešitve (ustrezni vodovarstveni režimi),
- renaturacija in revitalizacija vodotokov, travišč, mokrišč in ostalih habitatov,
- izgradnja infrastrukture za učinkovito odvajanje meteorne vode.

7.2.6 Spodbujanje prehoda na krožno gospodarstvo

Predlagani ukrepi:

- ozaveščanje o pravilnem ločevanju odpadkov na izvoru za različne ciljne skupine (gospodinjstva, javni sektor, gospodarstvo), spodbujanje kreativnih rešitev na področju načrtovanja celotnega procesa ravnanja z viri (design thinking),
- vzpostavitev centrov ponovne uporabe,
- izgradnja dodatnih kapacitet v centrih za zbiranje in obdelavo odpadkov,
- nadgradnja centrov ravnanja z odpadki,
- optimizacija logističnih procesov zbiranja odpadkov z uporabo senzorjev za polnost ekoloških otokov,
- ozaveščati javnosti glede pravilnega ravnanja z nevarnimi odpadki,
- sanacija črnih odlagališč,
- aktivnosti ozaveščanja in spodbujanja recikliranja, ponovne uporabe reciklatov in uporabe biomaterialov (prikaz primera dobrih praks),
- preprečevanje nastajanja odpadkov na izvoru in obvladovanje tokov odpadkov,
- spodbujanje podjetij, ki s procesi okoljsko ne obremenjujejo okolja (okoljski certifikat),

7.2.7 Izboljšanje in ohranjanje biotske raznovrstnosti, zelene infrastrukture v urbanem okolju in zmanjšanje onesnaženja

Predlagani ukrepi:

- zaščita in izboljšanje biotske raznovrstnosti,
- prenos dobrih praks na temo razvojnih možnosti, ki jih nudijo varovana območja narave in zelena infrastruktura,
- obnova, zaščita in trajnostna uporaba območij Natura 2000,
- vzpostavitev upravljanja območij Natura 2000,
- povečanje vlaganja (tudi odkupi zemljišč) v zagotovitev zelene infrastrukture,
- izobraževanje kadrov za izvajanje celovitega zelenega javnega naročanja,
- revitalizacija površin v mestih (obnova, rušitev in gradnja novih objektov, ureditev okolice, ureditev novih zelenih površin),
- omejitev vpliva nesmotrne rabe prostora na suburbanih območjih,
- trajnostna uporaba funkcionalno degradiranih območij,
- ukrepi za zmanjšanje vplivov hrupa,

- vzpostavitev sistemov za spremljanje kakovosti zraka v mestih,
- ukrepi za zmanjševanje obremenjenosti okolja s trdimi delci PM 10 (opremljanje tudi manjših kurišč na lesno biomaso s filtri za trde delce),
- vzpodbujanje trajnostnih praks v službah javne uprave in širše (poslovanje brez plastike, pralne plenice v vrtcih in podobni projekti, ki bistveno vplivajo na zmanjševanje odpadkov, še posebej plastičnih).

7.3 Cilj 3 - Bolj povezana KRVŠ

Dobra povezanost regije je ključna za uspešen razvoj gospodarstva in skladen regionalni razvoj. Pri tem je ključna zagotovitev hitrih širokopasovnih povezav na celotnem območju regije. Na področju prometnih povezav na TEN-T omrežje imamo v regiji še velike razlike, kjer izstopajo predvsem Koroška in Bela krajina, Kozjansko/Obsočje in Zasavje. Izboljšanje dostopnosti je možno zgolj z izboljšanjem regionalnih železniških in novih cestnih povezav oz. razvojnih osi. Ureditev varnih kolesarskih in peš površin ter kvaliteten potniški promet so osnova za izboljšanje dnevne mobilnosti v urbanih okoljih, na daljših relacijah pa ureditev sklenjenih in varnih kolesarskih povezav. Za dostopnost regije z zunanjim svetom je potrebno vzpostaviti konkurenčne pogoje za razvoj letališč in njihove infrastrukture v regiji. Kažejo se potrebe po medsektorskem horizontalnem (promet, prostorsko načrtovanje, turizem) in vertikalnem sodelovanju (občine, razvojne regije, država).

V pretekli in aktualni EU finančni perspektivi občine s sofinanciranjem sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj na nekaterih del območjih t.i. belih lis vzpostavljajo odprta širokopasovna omrežja. Dodatno podjetje Rune Eneia s sredstvi evropskega investicijskega sklada Connecting Europe Broadband Funda, s projektom vrednim okoli 200 milijonov €, povezuje ozemlje Slovenije z ultra širokopasovno infrastrukturo. Gradnja naj bi zajela okoli 1/3 vseh gospodinjstev v Sloveniji .

Digitalni razvoj urbanih in podeželskih okolij je ključen za prihodnji razvoj, česar se zaveda tudi Evropska komisija, ki je zato leta 2016 sprejela evropsko strategijo za t.i. gigabitno družbo do leta 2025 ter z njo določila vizijo Evrope, v kateri razpoložljivost in uporaba visoko zmogljivih omrežij omogočata nadaljnji razvoj celotnega enotnega digitalnega trga. V pretekli in aktualni EU finančni perspektivi občine s sofinanciranjem sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj na nekaterih del območjih t. i. belih lis vzpostavljajo odprta širokopasovna omrežja. Tudi v Sloveniji se je začel projekt RUNE, ocenjen na 200 mio evrov, ki je je finančno podprt s strani sklada CEBF za širokopasovno povezovanje Evrope, med investitorji pa sta tudi Evropska komisija in Evropska investicijska banka. Omrežje, ki ga bodo postavili v okviru projekta RUNE, bo omogočalo hitrosti prenosa do 10 gigabitov (Gb) na sekundo. Gradnja bo trajala tri leta in bo zajela približno tretjino vseh gospodinjstev v Sloveniji, položili pa bodo več kot 6000 kilometrov optičnega kabla.

Na območjih, ki jih projekt RUNE ne bo zajel, pa bo internetno povezavo zagotovil projekt GOŠO3, ki ga vodi Ministrstvo za javno upravo (MJU). Trenutno je MJU objavilo javni poziv vsem zainteresiranim operaterjem, da izkažejo svoj tržni interes za gradnjo dostopnih širokopasovnih omrežij elektronskih komunikacij naslednje generacije, ki bodo v smeri proti uporabniku ves čas omogočala pasovno širino

vsaj 30 Mb/s. Po informacijah naj bi tudi projekt GOŠO3 omogoča hitrosti >1Gb. Projekt naj bi zaživel jeseni 2019.

7.3.1 Razvoj širokopasovnih povezav

Predlagani ukrepi:

- zagotovitev širokopasovnih povezav na vseh belih lisah, tudi na območjih, ki so najbolj oddaljena in povezave najtežje izvedljive,
- na vseh obstoječih širokopasovnih povezavah zagotoviti hitrost 1 Gb/sekundo, kar je skladno s strategijo EU Proti evropski Gigabitni družbi,
- razvoj pripadajočih storitev vzpostavitve platform za povečanje dostopnosti.

7.3.2 Letališka infrastruktura

Predlagani ukrepi:

- infrastrukturni razvoj Letališča Edvarda Rusjana Maribor in Letališča Cerklje ob Krki,
- za letališča lokalnega pomena in tista izven sistema javnih letališč je potrebno pripraviti načrte upravljanja,
- uvajanje pametnih tehnologij za optimizacijo procesov v letalskem prometu.

7.3.3 Cestna infrastruktura

Predlagani ukrepi:

- izgradnja hitre ceste na odseku A1–Velenje–Slovenj–Gradec–Dravograd–Holmec,
- izgradnja hitre ceste na odseku A2–Novo mesto–Metlika–Črnomelj,
- izgradnja hitre ceste na odseku Novo mesto A2–Celje A1,
- izgradnja hitre ceste na odseku Ormož–Markovci–Ptuj,
- izgradnja vseh potrebnih obvoznic z namenom razbremenitve mestnih središč,
- modernizacija, rekonstrukcija, gradnja/novogradnja in obnova državnih cest,
- Uvajanje pametnih tehnologij za optimizacijo procesov v cestnem prometu.

7.3.4 Železniški promet

Predlagani ukrepi:

- izboljšanja garnitur vlakov (klima, brezžično omrežje),
- optimizacija voznih redov (tudi za namene dnevne mobilnosti za potrebe dela, ne le izobraževanja),

- uporabniku privlačnejši načini nakupa vozovnic in integracija z drugimi vrstami javnega potniškega in drugega prometa,
- izboljšanje čezmejne povezljivosti,
- vzpostavitev hitre in učinkovite železniške potniške povezave Murska Sobota–Maribor–Celje–Ljubljana–Koper,
- nadgradnja in avtomatsko/daljinsko vodenju prometa povezave Maribor–Prevalje–Pliberk,
- revitalizacija čezmejne železniške infrastrukture Ljubljana–Grosuplje–Trebnje–Novo mesto–Metlika–Karlovac–Zagreb,
- nadgradnja in elektrifikacija povezave Ljutomer–Gornja Radgona ter ponovna vzpostavitev mednarodne železniške povezave Gornja Radgona–Bad Radkersburg–Graz,
- preučitev ponovne vzpostavitve nekdanjih železniških povezav (npr. Metlika–Karlovac, Imeno–Zagreb),
- preučitev in vzpostavitev železniške povezave Lendava–Lipovci (Beltinci)
- modernizacija obstoječih železniških povezav Zidani Most–Dobova,
- izboljšanje pogojev za večanje deleža prepeljanega tovora po železnici (logistični centri),
- uvajanje pametnih tehnologij za optimizacijo procesov v železniškem prometu.

7.3.5 Žičniške naprave

Predlagan ukrep:

- Izgradnja in obnova žičniške infrastrukture za zagotavljanje dostopnosti do generatorjev turizma na trajnostni način.

7.3.6 Avtobusni promet

Predlagani ukrepi so namenjeni:

- izboljšanju kvalitete storitev medkrajevnega linijskega prevoza potnikov z avtobusi, vključno z nizkopodnimi avtobusi za dostopnost ranljivejših skupin potnikov (npr. gibalno in senzorično ovirani) na frekventnejših linijah,
- izboljšanju itinerarjev in voznih redov medkrajevnega linijskega prevoza potnikov z avtobusi za dnevno mobilnost z namenom dela, izobraževanja in turizma,
- večji vlogi občin in razvojnih regij pri načrtovanju medkrajevnega linijskega prevoza potnikov z avtobusi – pri čemer zagotovitev financiranja ostaja na ravni države,
- uvajanju turističnih linij (npr. hop on hop off avtobusi) in/ali možnosti prevoza koles ob bolj obiskanih kolesarskih povezavah – kot je npr. [Štrekna bus](#)),
- vzpostavitvi in/ali nadgradnji oblik mobilnosti na podeželju (npr. prevozi na klic),
- izboljšanju podobe (image) javnega prevoza potnikov z avtobusi,
- uvajanju pametnih tehnologij za optimizacijo procesov v avtobusnem prometu.

7.3.7 Kolesarjenje

Predlagani ukrepi:

- nadaljevanje vzpostavljanja državnih kolesarskih povezav s poudarkom na izgradnji daljinskih kolesarskih povezav kot hrbtenice kolesarskega omrežja,
- vzpostavljanje celovitih kolesarskih omrežij (ločene kolesarske infrastrukture) in spremljajoče infrastrukture (pokrite kolesarnice, stojala za kolesa, urbana oprema) za dnevno mobilnost v urbanih središčih in med naselji,
- regijska koordinacija načrtovanja, vzpostavljanja, upravljanja in vzdrževanja kolesarskih povezav s pomočjo pametnih tehnologij.

7.3.8 Urbana multimodalna mobilnost

Predlagani ukrepi:

- izboljšanje načrtovalskih praks znotraj občinskih uprav (integracija prometnega in prostorskega načrtovanja, kontinuirano izobraževanje in povečevanje kompetenc, participativno in transparentno načrtovanje),
- vzpostavljanje celovitega in privlačnega omrežja peš in kolesarskih povezav v in med naselji s pomočjo naprednih pametnih tehnologij,
- izboljšanje podobe aktivne mobilnosti (npr. promocijske akcije),
- upravljanje mobilnosti (npr. mobilnostni načrti za ustanove in dogodke, parkirna politika in upravljanje mirujočega prometa, mestna logistika, digitalizacija upravljanja, digitalizacija informiranja - MaaS),
- integracija mestnih in medkrajevnih linijskih prevozov potnikov v avtobusnem prometu,
- vzpostavljanje infrastrukture za alternativna goriva v prometu in zagotavljanje vozil gospodarskih javnih služb na alternativna goriva,
- zagotavljanje infrastrukture za spodbujanje multimodalnih načinov potovanja (npr. združevanje infrastrukture za prestopanje med različnimi potovalnimi načini javnega potniškega in drugega prometa, pokrite kolesarnice, varne pešpoti, parkirišča za P&R in sopotništvo),
- zagotavljanje infrastrukture za umiritev motornega prometa (npr. skupni prometni prostori, območja umirjenega prometa) ter blažitev hrupa in emisij (npr. zelena infrastruktura in emisijske cone),
- zagotavljanje in/ali nadgradnja sistemov za souporabo vozil (npr. koles, avtomobilov ...),
- vzpostavljanje pogojev za zagon linij avtonomnih električnih vozil javnega potniškega prometa,
- vzpostavitev ali dopolnitev mreže površin za pešačenje in spremljajoča infrastruktura (kot npr. brvi za pešce in kolesarje).

7.4 Cilj 4 - Bolj privlačna KRVS

V KRVS Cilj 4 razumemo kot področje, ki naslavlja na eni strani problematiko, nanašajočo se na stanje na trgu dela ter na drugi strani na t.i. družbeni razvoj, kjer gre za vsa tista področja, ki hkrati prispevajo k zviševanju kakovosti življenja prebivalstva v regiji in zagotavljajo zdravo in kakovostno delovno silo. Tako v okviru Cilja 4 naslavljamo predvsem sledeče razvojne izzive, ki smo jih identificirali na osnovi analize stanja na tem področju:

- **hitro staranje prebivalstva**, posledično pa potreba po celoviti in bolj kakovostni oskrbi in kakovostnih zdravstvenih programih (še posebej za starejše) in hkrati potreba po ohranjanju zdravja in podaljševanja delovne sposobnosti aktivne populacije,
- **pomanjkanje kompetentne delovne sile**, ki bo prilagojena potrebam regijskega gospodarstva in bo nudila tako sektorsko specifične kompetence kot tudi kompetence, ki ustrezajo sodobnim izzivom gospodarstva (digitalizacija, prehod v krožno gospodarstvo, tehnološki razvoj itd.),
- **pomanjkanje kakovostnih delovnih mest in nizka privlačnost območja za življenje in delo**, posledično pa odseljevanje še posebej mlade, visoko izobražene populacije v sosednje regije oz. v tujino,
- **visoka dolgotrajna brezposelnost** nekaterih skupin ter posledično višanje stopnje socialne izključenosti in revščine,
- **izboljšanje zdravstvenega stanja prebivalstva v regiji** in zmanjšanje neenakosti na tem področju v primerjavi s slovenskim povprečjem.

7.4.1 Izboljšanje učinkovitosti trga dela in dostopa do kakovostne zaposlitve preko razvoja socialnih inovacij in infrastrukture

Predlagani ukrepi:

- aktivacija ključnih ciljnih ranljivih skupin na trgu dela preko izvajanja programov vseživljenjske karijerne orientacije in izvajanja ukrepov aktivne politike zaposlovanja,
- razvijanje podpornih storitev za vključevanje ranljivih skupin na trg dela (npr. aktivnosti za spodbujanje učinkovitejšega prehoda mladih na trg dela), s poudarkom na zaposlovanju mladih, starejših in nižje izobraženih,
- spodbujanje podjetnosti (npr. samozaposlovanje, socialno podjetništvo ...), tudi preko izvedbe projektov za spodbujanje podjetništva (npr. PONI),
- spodbujanje in podpora ohranjanju in inovativnemu razvoju rokodelstva in domače/umetnostne obrti v povezavi s podjetništvom in turizmom,
- spodbujanje povezovanja z izobraževalnim sistemom (npr. medpodjetniški centri, vajeništvo in praksa, mojstrstvo, mentorstvo, promocija poklicev),
- razvijanje ukrepov in programov za fleksibilen prehod med delom in izobraževanjem,
- spodbujanje povečanja informacijske pismenosti in veščin za večjo uporabo IKT,

- izvajanje regijskih štipendijskih shem ter povečanje števila štipendij (kadrovskih, regijskih) in nadgradnja instrumenta (promocijske, izobraževalne aktivnosti za štipendiste in štipenditorje),
- spodbujanje ustvarjanja delovnih mest na novih področjih (zelena in bela delovna mesta) (npr. z izvedbo razvojnih projektov, ki bodo spodbujali oblikovanje novih delovnih mest),
- spodbujanje delodajalcev za prilagajanje delovnega okolja in usklajevanje potreb delovnega procesa s specifičnimi značilnostmi delovne sile (npr. osveščanje delodajalcev o vplivu sprememb v starostni strukturi delavcev na delovno okolje, zagotavljanje stimulativenega delovnega okolja),
- spodbujanje prilagodljivosti starejše delovne sile sodobnim potrebam trga dela,
- podpora pri izgradnji sistemov upravljanja z znanjem v organizacijah (npr. spodbujanje razvoja upravljanja človeških virov v delovnih organizacijah, prilagajanja delovnih procesov in sistemov novim znanjem itd.),
- spodbujanje medgeneracijskega sodelovanja s poudarkom na prenosu znanja in usposobljenosti med generacijami (v obe smeri) (npr. s promocijo informacijske pismenosti, s spodbujanjem prenosa znanja in izkušenj med generacijami itd.),
- spodbujanje mednarodne aktivnosti delovno aktivnega prebivalstva (kroženje možganov, job-shadowing itd.),
- spodbujanje delodajalcev k implementaciji ukrepov za uravnoteženje zasebnega in poklicnega življenja (npr. povečanje organizacij s certifikatom Družini prijazno podjetje).

7.4.2 Izboljševanje dostopa do vključujočih in kakovostnih storitev v izobraževanju, usposabljanje in vseživljenjsko učenje preko razvoja infrastrukture

Predlagani ukrepi:

- spodbujanje investicij novogradenj oz. obnov v vzgojno-izobraževalno infrastrukturo (vrtci, šole, MIC, laboratorijska in ostala specifična oprema) kot tudi v zdravstveno in kulturno infrastrukturo (knjižnice, kulturne ustanove, ...) s poudarkom na trajnostni gradnji,
- oprema in ureditev mreže središč za vseživljenjsko učenje, izobraževanje in usposabljanje vključno z IKT infrastrukturo,
- izvajanje in razvoj programov za krepitev ključnih kompetenc, s poudarkom na vključevanju specifičnih ciljnih skupin (neizobraženi, nezaposleni, migranti, itd.),
- izvajanje in razvoj programov za usposabljanje in krepitev profesionalnih kompetenc izobraževalcev na vseh nivojih vzgoje in izobraževanja, tudi v sodelovanju z gospodarstvom (npr. nove učne metode, dobre prakse, uporaba IKT tehnologij, učni izdelovalni laboratoriji),
- izvajanje programov za osipnike in tiste, ki zgodaj opustijo šolanje (npr. program Projektno učenje za mlajše odrasle),
- zmanjševanje zgodnjega zapuščanja šolanja (preventiva) in motiviranje ter pomoč mladim, ki so predčasno izstopili in šolskega sistema,

- izvajanje aktivnosti za nadgradnjo obstoječega izobraževalnega sistema s procesom neformalnega in priložnostnega vseživljenjskega učenja,
- zagotavljanje dostopnosti programov s področja e-izobraževanja vsem družbenim skupinam,
- razvijanje kakovostnih programov na področju vseživljenjskega učenja,
- spodbujanje vključevanja starejših v vseživljenjsko učenje (npr. spodbujanje delovanja univerze za tretje življenjsko obdobje),
- krepitev dostopnosti vseživljenjskega učenja z vidika posameznikov, delodajalcev itd., vključno z oblikovanjem digitalnih distribuiranih platform za evidentiranje znanj in veščin za boljši dostop do zaposlitev in visoko kvalificiranih kadrov,
- razvijanje in izvajanje programov za pridobivanje temeljnih zmožnosti, predvsem dvigovanje ravni pismenosti (bralne, matematične in dokumentacijske), vključno z digitalno pismenostjo,
- spodbujanje načrtovanja in upravljanja kompetenc med zaposlenimi (kompetenčni centri, centri odličnosti, regijski centri znanja), s poudarkom na nizko kvalificiranih zaposlenih,
- razvoj kariernih centrov – dostopnost do storitev karijerne orientacije (spoznavanje poklicev, promocija deficitarnih poklicev ipd.),
- vključevanje podjetniških vsebin in znanj ter kompetenc s področja inovativnosti in podjetnosti v prenovljene programe SSI in SPI,
- razvoj novih študijskih programov skladno s potrebami trga, priprava novih programov prekvalifikacij, razvoj NPK,
- razvoj programov, razširitev ponudbe in promocija kakovostnih oblik splošnega izobraževanja, razvoj programov splošnega neformalnega izobraževanja za trajnostni razvoj, zaščito okolja, blažitev podnebnih sprememb in prilagajanje nanje,
- promocija strokovnega in poklicnega izobraževanja: priprava in izvajanje inovativnih promocijskih aktivnosti za promocijo deficitarnih poklicev in razvojno perspektivnih poklicev,
- prenova kurikulumov v strokovnih in poklicnih programih v sodelovanju z delodajalci s poudarkom na prepoznavanju in razvoju kompetenc, ki omogočajo ustvarjanje novih delovnih mest (področja obnovljivih virov, nizkoogljične ekonomije in trajnostni razvoj, ipd.),
- povečanje pretoka znanja in mobilnosti med gospodarstvom, javno upravo in nevladnimi organizacijami – razvoj modelov sodelovanja,
- aktivnosti za krepitev dialoga med regijskimi razvojnimi akterji izobraževalci, delodajalci, delojemalci, državo in podpornimi institucijami (npr. okrogle mize, posveti, sestavljanje partnerstev, ...),
- spodbujanje praktičnega usposabljanja dijakov in študentov,
- spodbujanje vpeljave kreativno-inovativnih procesov v izobraževanje,
- spodbujanje prožnejših učnih poti (fleksibilna organizacija pouka, e-učenje, učenje na daljavo),
- izvajanje aktivnosti za promocijo znanja, ustvarjalnosti in podjetniškega duha v regijskih šolah in vrtcih ter ostalih izobraževalnih ustanovah,
- krepitev mednarodnega sodelovanja vzgojno-izobraževalnih zavodov in društev s tega področja in mednarodnih izmenjav,
- vključevanje akademikov, ki izhajajo iz regije, v strateške razvojne procese v regiji.

7.4.3 Povečevanje socialno-ekonomske integracije marginaliziranih skupnosti, migrantov in ranljivih skupin preko integriranih ukrepov, vključno s stanovanjskimi in socialnimi storitvami

Predlagani ukrepi:

- promoviranje in izvajanje aktivnega vključevanja marginaliziranih skupnosti v družbo in na trg dela (npr. ustanavljanje invalidskih podjetij, spodbujanje sezonskega zaposlovanja itd.),
- izvajanje programov za spodbujanje socialne vključenosti marginaliziranih skupnosti s poudarkom na motivaciji za samoaktivacijo (npr. razvijanje pozitivnega odnosa do dela, učenje sodelovanja v skupini v novih situacijah, učenje prevzemanja odgovornosti itd.),
- izvajanje projektov, ki preprečujejo diskriminacijo in omogočajo integracijo predstavnikov različnih marginaliziranih skupin v družbo,
- programi socialne aktivacije najbolj ranljivih ciljnih skupin brezposelnih (Romi, dolgotrajno brezposelni, odvisniki) in postopno vključevanje na trg dela in krepitev podpornega okolja, vključno s krepitvijo kompetenc subjektov socialne in solidarnostne ekonomije,
- spodbujanje aktivnega staranja in aktivnega vključevanja starejših v vse sfere družbenega življenja (npr. z zagotavljanjem osebne in premoženjske varnosti, spodbuda aktivnostim za izboljšanje socialnega položaja prebivalstva na podeželju, prilagodljivost obstoječe ponudbe in programov potrebam in zmogljivostim starejših, izdelava regijske strategije in programov za spodbujanje aktivnega vključevanja starejših),
- spodbujanje medgeneracijske solidarnosti in sodelovanja (promocijske aktivnosti, vzgojno-izobraževalne aktivnosti, izvajanje programov medgeneracijskega sodelovanja in sosedskega druženja, ustanavljanje medgeneracijskih centrov),
- spodbujanje investicij za povečevanje dostopnosti ljudi s posebnimi potrebami,
- ohranjanje obstoječih in razvoj novih socialnih storitev (npr. ustanavljanje centrov za zmanjševanje odvisnosti od drog, zagotavljanje mrež za žrtve nasilja, dolgotrajna oskrba, institucionalna oskrba oseb z demenco itd.),
- razvoj regijskih projektov, ki bodo spodbujali socialno vključenost invalidov, razvoj invalidskih podjetij in zaposlovanje invalidov, urejanje infrastrukture po meri invalidov in poudarjanje pomena zgodnje obravnave otrok s posebnimi potrebami, motnjami v razvoju ali otrok invalidov,
- izvajanje programov za celovitejšo integracijo priseljencev (jezik, kultura, socializacija, pomoč pri vključevanju v družbo ipd.),
- vzpostavitev EKO socialnih kmetij za otroke in odrasle osebe z motnjami v duševnem razvoju.

7.4.4 Zagotavljanje enakosti dostopa do zdravstvene oskrbe preko razvoja infrastrukture, vključno s primarno oskrbo

Predlagani ukrepi:

- odpravljanje infrastrukturnih ovir v regiji (zagotavljanje dostopa do objektov in varnost starejšim in gibalno oviranim uporabnikom, npr. pločniki, klančine, opremiti javne ustanove z dvigalom, ki bo omogočalo gibanje tudi invalidom in starejšim osebam in ostalim),
- spodbujanje investicij v regijske zdravstvene in socialnovarstvene organizacije,
- zagotavljanje pogojev za izvajanje različnih športno-rekreativnih aktivnosti in spodbujanje skladnega razvoja vseh segmentov športa (npr. investicije v gradnjo novih oz. obnovo obstoječih objektov za športno dejavnost),
- podpora preventivnimi programi gibanja in rekreacije, ki krepijo kakovost življenja starejše populacije v vseh obdobjih,
- širitev preventivnih programov s področja zdravstva,
- povezava zdravstva ter zaščite in reševanja (prvi posredovalci, uporaba defibrilatorja, mreža, izobraževanje ipd.),
- detabuizacija, psihosomatika in ozaveščanje o pomenu duševnega zdravja in lažjih motenj duševnega zdravja,
- spodbujanje razvoja novih socialnih zdravstvenih storitev (npr. razvoj dolgotrajne oskrbe na domu, dnevni centri za starostnike itd.),
- spodbujanje oblikovanja in izvajanja preventivnih zdravstvenih programov,
- razvoj in izvajanje programov krepitve javnega zdravja (prednostna področja: zdravo in varno prehranjevanje ter telesna dejavnost skozi vsa življenjska obdobja, duševno zdravje in zmanjševanje zasvojenosti v vseh življenjskih obdobjih, preprečevanje pojava in zmanjševanje bremen zaradi nalezljivih bolezni, zmanjševanje obolevnosti in zgodnje odkrivanje kroničnih nenalezljivih bolezni in raka ...),
- modernizacija zdravstvenih in socialnih storitev (tudi z uporabo IKT),
- uvajanje inovativnih oblik dolgotrajne oskrbe,
- povečanje dostopnosti do kakovostnih in učinkovitih zdravstvenih in socialnovarstvenih storitev za vse družbene skupine,
- zagotovitev alternativnih programov za povečanje dostopa zdravstvene oskrbe ranljivim skupinam (npr. vzpostavitev mobilne zdravstvene ambulante),
- graditev zdravju podporne mreže – regijska skupina za krepitev zdravja v regiji,
- medsebojno povezovanje, informiranje in usklajeno delovanje različnih akterjev v regiji: oblikovanje Sveta za zdravje na ravni regije,
- vzpostavitev sistema za zbiranje, spremljanje in vrednotenje neenakosti v zdravju na ravni regije in posameznih občin vključno z izdelavo objektivne ocene ogroženosti zdravja prebivalcev regije v primerjavi z drugimi območji Slovenije.

7.4.5 Zagotavljanje ustreznih pogojev bivanja in drugih vidikov kakovosti življenja

Predlagani ukrepi:

- vlaganja v športno-rekreacijsko infrastrukturo,
- spodbujanje razvoja športnih in rekreacijskih programov kot dopolnitve zdravstvenih in socialnih storitev za zdravo prebivalstvo,
- promocija aktivnega in zdravega življenjskega sloga za vse prebivalce regije,
- vlaganja v obnovo objektov kulturne dediščine,
- revitalizacija degradiranih urbanih območij s krepitvijo produkcije in dostopnosti urbane kulture,
- podpora razvoju programov na področju kulture in kulturne dediščine,
- vlaganja v stanovanjsko infrastrukturo,
- zagotavljanje ustrezne oskrbe in osnovnih pogojev za ogrožene ciljne skupine (npr. za brezdomce).

7.5 Cilj 5 - KRVS, ki je bliže državljanom, s spodbujanjem trajnostnega in celostnega razvoja mestnih, podeželskih in obalnih območij ter lokalnih pobud

V skladu s 5. ciljem kohezijske politike – Evropa, ki je bliže državljanom – bo Komisija še naprej podpirala **lokalno vodene razvojne strategije**, pripravljene na ravni, ki je najbližje državljanom. Te lokalne strategije v obliki obstoječih orodij „celostnih teritorialnih naložb“ in „lokalnega razvoja pod vodstvom skupnosti“ naj bi pripravili in odobrili pristojni lokalni in regionalni organi, ki bi morali imeti večjo vlogo oziroma pristojnost pri izboru projektov, ki jih financira EU. Strategija za lokalni razvoj pod vodstvom skupnosti naj bi omogočila strukturne spremembe in spodbudila lokalne inovacije.

Mesta, okoliška funkcionalna in podeželska območja še posebej v KRVS, se soočajo z različnimi izzivi, ki jih je potrebno naslavljanje in reševati s pristopom »od spodaj navzgor«.

V KRVS je potrebno naslavljanje ukrepe na več področij izvajanja skozi različne mehanizme.

7.5.1 Spodbujanje celostnega socialnega, gospodarskega in okoljskega razvoja, kulturne dediščine in varnosti v urbanih območjih

- ❖ **Prednostno je potrebno zaradi raznolikosti KRVS in razvojnega zaostanka nadaljevati ukrepe v trajnostni razvoj mestnih naselij in naselij mestnih območij.** Pri teh ukrepi ne gre samo za ukrepe mestnih občin ampak tudi ukrepe ostalih naselij mestnih območij.¹ KRVS sestavlja 8 statističnih regij, ki imajo veliko različnih specifik in razvojnih potreb. Dejstvo je, da v sedanji finančni perspektivi kar 3 regije niso bile upravičene do sredstev CTN na osnovi trajnostnih urbanih strategij, ki so jih pripravile mestne občine. Pri teh ukrepi je potrebno

¹ https://www.stat.si/doc/pub/mestna_naselja_slo_03.pdf

naslavlja tematiko spodbujanja celostnega socialnega, gospodarskega in okoljskega razvoja, kulturne dediščine in varnosti v urbanih območjih v mestnih naseljih in naseljih mestnih območjih. Vsa ta področja so naslovljena v Trajnostnih urbanih strategijah mestnih naseljih in naseljih mestnih območij. Izvedbeni instrument je CTN za mestna naselja in naselja mestnih območij (predlagana sta ločena CTN). S tem pripomoremo k enakopravnemu in enakomernemu razvoju regij v KRVS.

- ❖ Eden od teh je možen tudi preko izvajanje **ukrepov na regionalni ravni iz identificiranih razvojnih potreb ter projektov iz regionalnih razvojnih programov** (eden od možnih CTN).

Takšen regijski pristop bo omogočal reševanje problemov državljanov, naslavljal investicijske potrebe občin, vključno z ustvarjanjem prihrankov za njihove proračune, spodbujal gospodarski in tehnološki razvoj, predvsem pa konkretno prispeval k prehodu v nizkoogljično krožno družbo, kar predstavlja eno osrednjih prioritet, ne samo vseh razvojnih regij in Slovenije ampak tudi evropske politike po letu 2020. S programom krožnih in pametnih skupnosti bodo opredeljena vsebinska področja. Najbolj relevantna okvirna vsebinska področja, ki bodo v razvojnih regijah naslovljena za uvajanje krožnih in pametnih skupnosti, so naslednja:

- a) Regionalna zelena mobilnost;
- b) Učinkovit in pametni energetski sistem;
- c) Regionalne javne storitve;
- d) Okolje in preprečevanje tveganj;
- e) Potenciali teritorijev za učinkovito ravnanje z viri.

Pri tem ima predhodno vlogo in pogojenost posebni del Regionalnega razvojnega programa, ki naslavlja opredeljene tematike s konkretnimi regijskimi projekti. Razvojni sveti regiji in administrativna telesa regij so nosilci opredeljenih ukrepov.

- ❖ Sočasno s tem je potrebna **krepitev institucionalnih kapacitet na regionalni ravni za koordinacijo in izvedbo projektov** (sredstva tehnične pomoči in drugih podpornih mehanizmov), ki bo vezani na doseganje rezultatov.
- ❖ Pri tem ne smemo zanemariti **pomena nevladnih organizacij in organizacij socialne ekonomije, ki so pomembne nosilke razvoja in življenja na lokalni ravni**. Njihova pestrost delovanja je pomembna prednost vsake regije, saj so že sedaj s svojimi aktivnostmi na mnogih področjih prave nosilke lokalnega in posledično tudi regionalnega razvoja. Predvsem gre pri tem za izvajanje ukrepa: **spodbujanje razvoja nevladnih organizacij in zagotavljanje podpore pri izvajanju njihovih programov in projektov**.

Kot pomembni akterji na lokalni, regionalni in nacionalni ravni države so tako prav nevladne organizacije tiste, ki s svojimi aktivnostmi doprinesejo k uresničevanju ključnih strateških usmeritev Slovenije 2030: vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba; učenje za in skozi vse življenje; ohranjeno zdravo naravno okolje in visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja.

Republika Slovenija je s sprejemom Zakona o prostovoljstvu (Uradni list RS, št. 10/11, 16/11 – popr. in 82/15) in Zakona o nevladnih organizacijah (Uradni list RS, št. 21/18) ter Strategijo razvoja nevladnih organizacij in prostovoljstva pritrdila pomembnost obstoja in razvoja nevladnega sektorja. Že pridobljene izkušnje kažejo, da le celostno in kompatibilno načrtovanje razvoja (povezanost nacionalnih, regionalnih in lokalnih strateških aktov) lahko prispeva k učinkovitem razvoju, k kvalitetnem in zadovoljnim življenju, tako v državi, regiji kot občini.

Analize kažejo, da se veliko lokalnih nevladnih organizacij sooča s kadrovsko in finančno stisko, zato je za zagotavljanje aktivnosti, ki povezujejo lokalno prebivalstvo, dvigujejo kvaliteto življenja prebivalstva v regiji, vplivajo na zdravo in varno družbo ter izvajajo tako socialne kot druge storitvene službe v regiji, pomembno, da se podpre razvoj nevladnih organizacij in zagotavlja podporo pri izvajanju njihovih aktivnosti.

7.5.2 Spodbujanje celostnega socialnega, gospodarskega in okoljskega lokalnega razvoja, kulturne dediščine in varnosti, vključno s podeželjem in obalnimi območji, tudi preko lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost

KRVS ima izkušnje in znanje izvedbe tovrstnih ukrepov, ki morajo izhajati iz potreb in identificiranih razvojnih priložnosti na podlagi Strategij lokalnega razvoja tako s področja podeželja, regionalnega razvoja, ribištva, družbenega razvoja. Pri tem je potrebno vključiti v samo izvajanje vse sklade in sicer: ESKRP, ESRR, ESS, ESFR.

Mehanizem CLLD je za KRVS ključnega pomena, saj naslavlja lokalne pobude in lokalne potrebe ter s tem vključuje različna razvojna partnerstva na javnem, gospodarskem in nevladnem področju.

Zaradi šibke gospodarske dejavnosti, izseljevanja prebivalstva, selitve poslovnih dejavnosti v večja mesta, slabšega dostopa do vseh javnih storitev, neustrezne infrastrukturne opremljenosti, digitalizacije, slabih prometnih povezav, javnega potniškega prometa, staranja prebivalstva, izseljevanja mladih so na posameznih območjih v KRVS potrebna ukrepanja, ki jih skozi Strategije lokalnega razvoja naslavlja mehanizem CLLD. Pri tem ne smemo zanemariti celostnega socialnega področja, predvsem zaradi staranja prebivalstva, slabega socialnega položaja prebivalstva, gospodarskega položaja, krepitve večjih urbanih središč, diverzifikacija dejavnosti, okoljskega področja vključno s dostopnostjo, prometno povezanostjo, dostopom do pitne vode ipd., pomembnega področja kulturne dediščine, turizma ter nenazadnje tudi varnosti. Pri tem je potrebno naslavljati ukrepe ne samo na urbana območja ampak tudi na neurbana ter podeželska območja, ki se soočajo s specifičnimi razvojnimi izzivi, ki jih naslavlja Strategija lokalnega razvoja.

Posebno pozornost bo zato treba posvetiti ukrepom, ki se bodo na področju skupnosti izvajali za posamezne člane skupnosti in jim tako omogočili:

1. večjo socialno aktivacijo in participacijo na področju izvajanja javnih in zasebnih aktivnosti v skupnosti,
2. opolnomočenje posameznih družbenih skupin za enakopravno sodelovanje v procesih upravljanja in odločanja v skupnosti ,

3. spodbujanje kreativnih in inkluzivnih (vključno z digitalnimi) kompetenc z namenom motivacije za aktivno participacijo članov skupnosti pri organizaciji in izvajanju podjetniških in družbenih aktivnosti
4. spodbujanje socialne in sodelovalne ekonomije in sodelovalnih komunitarnih platform, tudi z namenom krepitve in prenosa znanja ter razvoja inovativnih rešitev v obstoječih podjetniških praksah v skupnosti (odprte metode sodelovanja obstoječih podjetij z inovativnimi posamezniki v skupnosti, s poudarkom na ciljnih skupinah, kot so mladi, ženske, upokojenci z znanjem in izkušnjami, ipd.).
5. krepitev skupnostnega pristopa na področju so-ustvarjanja in izvajanja javnih storitev z uvajanjem digitalnih platform za večjo dostopnost skupnosti do teh storitev.

7.6 Problemska območja

Problemska območja so opredeljena v ZSRR-2 in jih delimo na obmejna problemska območja ter problemska območja z visoko brezposelnostjo, območja italijanske in madžarske narodnosti in območja romske skupnosti.

Vse regije V kohezijski regiji razen Zasavske regije imajo opredeljena obmejna problemska območja. Zanje je značilno zmanjševanje števila prebivalcev in selitev v notranjost oz. večje centre predvsem mladih, kar je slabo izhodišče razvoj teh območij in posledično ugotavljamo konstantno padanje rodnosti na tem območjih. Gospodarski kazalci so za ta območja slabši od SLO povprečja, število delovnih mest se znižuje hitreje kot število prebivalcev.

ZSRR-2 in Uredba o izvajanju ukrepov endogene regionalne politike določata pogoje ter postopek financiranja na problemskih območjih z visoko brezposelnostjo. To so območja, na katerih so se zaradi notranjih strukturnih problemov ali zunanjih vplivov gospodarske razmere tako poslabšale, da je stopnja registrirane brezposelnosti dosegla kritično mejo 17 %. V Vzhodni kohezijski regiji se je to zgodilo na naslednjih območjih:

- Pokolpje,
- Maribor s širšo okolico,
- območje občin Hrastnik, Radeče in Trbovlje,
- Pomurje.

Predvideni ukrepi za vsa problemska območja:

- spodbujanje investicij,
- ukrepi za ustvarjanje novih delovnih mest in povečanja zaposlovanja,
- spodbujanje razvoja podjetništva (tako z povratnimi kot z nepovratnimi sredstvi, ugodnimi posojili),
- spodbuditi urejanje poslovnih in gospodarskih con, FDO-jev ter popolnitev nezasedenega prostora,

- privabljanje tujih in domačih investorjev za vlaganja na problemskih območjih,
- ureditev podpornega okolja za podjetnike,
- prestrukturiranje gospodarstva na problemskem območju,
- ureditev infrastrukture za boljšo dostopnost območij,
- izvajanje ukrepov za socialno vključenost – brezposelne, ranljive skupine ...
- spodbujanje razvoja turizma na problemskih območjih.

OSNUTEK

8 Kazalniki merjenja ciljev Vzhodne kohezijske regije

8.1 Splošni kazalniki

	Kazalnik	Izhodiščna vrednost	Ciljna vrednost 2030
1	Indeks razvojne ogroženosti	Ne obstaja vir J. Pečar	Ne obstaja vir J. Pečar
2	Indeks staranja prebivalstva	138 (2019 H1)	< 138
3	Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu	79,95 (2017)	85
4	Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči (v % od povprečja EU)	17.144 (2017) 70 indeks	20.800 85 indeks
5	Neto razpoložljivi dohodek na prebivalca (euro)	10.997	Povprečje SLO
6	% razvitost kohezijske regije (Zahodna/Vzhodna Slovenija) glede na povprečno v slovenskih, avstrijskih, italijanskih in hrvaških mejnih regijah ravni NUTS 3	91 % (2015)	100 %
7	Stopnja delovne aktivnosti (od 20–64 let) v %	74 (2018)	>75
8	Stopnja registrirane brezposelnosti	9,3 (2018)	< 7
9	Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo	26,8 (2016)	30,0
10	Drugo izobraževanje in usposabljanje – vseživljenjsko (št. vključenih)	148.847	220.000
11	Delež območij Natura 2000	56,43	=56,43
12	Delež zavarovanih območij	54,75	=54,75
13	Funkcionalno degradirana območja, št. /površina v	470/1476,2	235 / 800

	ha)		
14	Gostota prebivalstva (št. preb/km ²)	88 (2019 H1)	Ni v SRS
15	Delež delovnih migracij	89,6 (2018)	Povprečje SLO
16	Naravni prirast	- 1.708 (2018)	Predlog v +
17	Selitveni prirast med kohezijskima regijama	- 830 (2018)	Predlog v +
18	Stopnja tveganja socialne izključenosti v %	18 (2018)	◁ 16
19	Stopnja stanovanjske prikrajšanosti v %	23 (2018)	20
20	Stopnja tveganja revščine	14,7 (2018)	◁ 10
21	Bruto domači izdatki za RRD (% glede na SLO)	32 (2016)	50
22	Raziskovalci po regijah (% glede na SLO)	23	40
23	Delež priključenosti na javno kanalizacijsko omrežje, v %	74,5	85

9 Prioritetna področja vlaganja Vzhodne kohezijske regije

V nadaljevanju so predstavljena ključna področja vlaganja Vzhodne kohezijske regije.

- **Podporno okolje za podjetništvo**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Podjetno nad izzive SPOT	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 1: pametna Evropa (inovativno in pametno gospodarsko preoblikovanje)

- **Regijske garancijske sheme**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Regijska garancijska shema	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 1: pametna Evropa (inovativno in pametno gospodarsko preoblikovanje)

- **Internacionalizacija in privabljanje tujih investicij**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Internacionalizacija in privabljanje tujih investicij	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 1: pametna Evropa (inovativno in pametno gospodarsko preoblikovanje)

- **Subjekti inovativnega podpornega okolja**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Subjekti inovativnega okolja RS	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 1: pametna Evropa (inovativno in pametno gospodarsko preoblikovanje)

- Raziskovalna razvojna infrastruktura**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Inštitut in demonstracijski center sodobnih tehnologij	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 1: pametna Evropa (inovativno in pametno gospodarsko preoblikovanje)

- Razvoj in nadgradnja destinacijske organizacije**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Razvoj, promocija in trženje turistične ponudbe vodilnih destinacij	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 1: pametna Evropa (inovativno in pametno gospodarsko preoblikovanje)

- Štipendijske sheme**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Štipendijske sheme	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 4: Bolj socialna Evropa (4.1. – Izboljšanje učinkovitosti trga dela in dostopa do kakovostne zaposlitve preko razvoja socialnih inovacij in infrastrukture)

- Programi kulture**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Razvoj in izvajanje kulturnih vsebin v centrih kulturne dejavnosti in širše v regije	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 4: Bolj socialna Evropa

- **Zdravo staranje**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Ukrepi za kvalitetnejše staranje z vsemi partnerji v regiji – dolgoživa družba	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 4: Bolj socialna Evropa

- **Regionalno prostorsko načrtovanje**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Regionalno prostorsko načrtovanje (upravljanje prostorskih evidenc funkcionalno degradiranih območij in poslovnih con; priprava regionalnega prostorskega plana)	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 2: Nizkoogljična in bolj zelena Evropa Cilj 5: Evropa, ki je bližja državljanom

- **Stanovanjska politika Vzhodne kohezijske regije**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Regijsko načrtovanje stanovanjskih površin	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 2: Nizkoogljična in bolj zelena Evropa Cilj 5: Evropa, ki je bližja državljanom
Oblikovanje stanovanjskega fonda za graditev stanovanj v mestnih naseljih in urbanih območjih	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 2: Nizkoogljična in bolj zelena Evropa Cilj 5: Evropa, ki je bližja državljanom

- Kanalizacijski sistemi pod 2000 PE**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Kanalizacijski sistemi pod 2000 PE	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 2: Nizkoogljična in bolj zelena Evropa

- Oskrba s pitno vodo na razpršenih območjih poselitve**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Sanacija in izgradnja vodovodnih sistemov	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 2: Nizkoogljična in bolj zelena Evropa

- Zelena infrastruktura**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Celovito upravljanje zelene infrastrukture v mestnih naseljih in vaseh	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 2: Nizkoogljična in bolj zelena Evropa

- Prehranska samooskrba**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Prehranska samooskrba	Medregijski projekt	Cilj 5: Evropa, ki je bližja državljanom

- Cestna infrastruktura**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
3. Razvojna os	Medregijski projekt / sektorski projekt	Cilj 3 : Bolj povezana Evropa – mobilnost in regionalna povezanost informacijske in komunikacijske tehnologije
Posodobitev in modernizacija cestnega omrežja s ciljem boljše dostopnosti	Regijski projekt/ sektorski projekt Državna in lokalna infrastruktura	Cilj 3 : Bolj povezana Evropa – mobilnost in regionalna povezanost informacijske in komunikacijske tehnologije

- Kolesarsko omrežje**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Kolesarsko omrežje	Medregijski projekt/sektorski projekt	Cilj 3: Bolj povezana Evropa – mobilnost in regionalna povezanost informacijske in komunikacijske tehnologije

- Delovanje regijskih platform**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Regijski centri mobilnosti	Medregijski projekt /sektorski projekt	Cilj 3 : Bolj povezana Evropa – mobilnost in regionalna povezanost informacijske in komunikacijske tehnologije

- Uporaba alternativnih virov energije z ukrepi za nizkoenergetske in energetske pozitivne stavbe**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Energetske sanacije javnih stavb v mestnih naseljih in mestnih območjih ter drugih stavb kulturne dediščine	Medregijski projekt /sektorski projekt	Cilj 2: Nizkoogljična in bolj zelena Evropa
Pametna energetska omrežja in sistemi ohranjanje energije	Medregijski projekt /sektorski projekt	Cilj 2: Nizkoogljična in bolj zelena Evropa

- Medgeneracijsko povezovanje**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Izvajanje programov spodbujanja medgeneracijskega oz. prenosa znanj med različnimi generacijami	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 4: Bolj socialna Evropa (socialnih inovacij in infrastrukture)

- Dolgotrajna oskrba**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Uvajanje inovativnih oblik dolgotrajne oskrbe	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 4: Bolj socialna Evropa (socialnih inovacij in infrastrukture)

- Krepitev nevladnih organizacij na področjih zagovorništva, organizacijskega razvoja in za izvajanje storitev v javnem interesu z namenom reševanja družbenih izzivov**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
Program podpornega okolja za nevladne organizacije – regionalno stičišče nevladnih organizacij	Regijski projekt/Vzhodna kohezijska regija	Cilj 5 - Evropa, ki je bliže državljanom, s spodbujanjem trajnostnega in celostnega razvoja mestnih, podeželskih in obalnih območij ter lokalnih pobud

- CLLD**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
CLLD	Mehanizem kohezijske regije Vzhodna Slovenija	Cilj 5: Evropa, ki je bliže državljanom

- CTN - mestna naselja in naselja mestna območij**

Naziv	Vrsta /raven	Tematski cilj
CTN – mestna naselja in naselja mestnih območij – Izvedba ukrepov iz Trajnostnih urbanih strategij	Projekt Vzhodne kohezijske regije	Cilj 3: Cilj 3: Bolj povezana Evropa – mobilnost in regionalna povezanost informacijske in komunikacijske tehnologije Cilj 5: Evropa, ki je bliže državljanom

10. Zaključek

Osnutek Strateških izhodišč razvoja Kohezijske regije Vzhodna Slovenija (Osnutek) je bil pripravljen v času, ko je v zvezi s pripravo na programsko obdobje 2021–2027 še vedno veliko neznanega, tako na relaciji država–regije kot tudi na relaciji Slovenija–EU. Republika Slovenija je šele pristopila k pogajanjem z Evropsko komisijo, zaradi česar ključni pogoji in vsebine, ki opredeljujejo dodelitev evropskih sredstev, še niso opredeljeni. Hkrati z navedenim v državi potekajo intenzivne spremembe v regionalni politiki, ki vključujejo pripravo t.i. pokrajinske zakonodaje in obetajo spremembo na ravni NUTS3 in NUTS2 ter imajo velik vpliv tudi na priprave na novo programsko obdobje.

Upoštevajoč navedeno je Osnutek pripravljen na osnovi realnega stanja in potreb v kohezijski regiji V Slovenija ter s strokovno analizo, znanjem in izkušnjami relevantnih deležnikov v okviru posameznih ciljev. Slednji so bili v pripravo vključeni tako v začetnih fazah, preko sodelovanja s pripravljavci Osnutka v vseh statističnih regijah V Slovenije, kot tudi v širših razpravah in potrjevanju Strateških izhodišč razvoja kohezijske regije Vzhodna Slovenija, ki je bila predstavljena na Razvojni konferenci kohezijske regije V Slovenija, 12. septembra 2019.

11.PRILOGA

11.1 Specifični kazalniki po tematskih ciljih

OSNUTEK

RAZVOJNI SVET
KOHEZIJSKE REGIJE
VZHODNA SLOVENIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI STRUKTURNI
IN INVESTICIJSKI SKLADI

Pametnejša in trajnejša KRVS – 1 (inovacije, podjetništvo, internacionalizacija, kreativne industrije, povezovanje zelene turistične ponudbe, digitalizacija)		Nizkoogljična in bolj zelena KRVS – 2 (krožno gospodarstvo, obnovljivi viri energije, čiščenje vode, pitna voda, ohranjanje krajine, naravne nesreče, prehranska samooskrba)		Bolj povezana KRVS – 3 (vsa infrastruktura, trajnostna mobilnost)		Bolj privlačna KRVS – 4 (dostopnost storitev, medgeneracijsko sodelovanje, zdrav življenjski slog, zaposljivost)		KRVS, ki je bližje državljanom ... – 5 (krepitev regionalnega razvoja, CTN., CLLD zavarovana območja, obmejna območja)	
Kazalnik	Vir	Kazalnik	Vir	Kazalnik	Vir	Kazalnik	Vir	Kazalnik	Vir
Regionalna bruto vrednost na zaposlenega	Vir: SURS, preračuni UMAR			dostopnost prebivalstva do javnega potniškega prometa (JPP)	MZI	Stopnja tveganja socialne izključenosti (% oseb)	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0867631S&ti=&path=../Database/Dem_soc/08_zivljenjska_raven/08_silc_kazalniki_revsc/30_08676_kazaln_podp_strat_EU_2020/&lang=2	število prebivalstva v obmejnih območjih	MGRT http://www.mgrt.gov.si/delovna_podrocja/regionalni_razvoj/regionalna_politika/obmejna_problemska_obmocja/
delež investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu	Vir: SURS, preračuni UMAR			Število osebnih avtomobilov na 1.000 prebivalcev	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=2221105s&ti=&path=../Database/Ekonomsko/22_transport/01_22211_transport_panoge/&lang=2	odstotek oseb, ki živijo pod pragom tveganja revščine ali so resno materialno prikrajšane ali živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0867636S&ti=&path=../Database/Dem_soc/08_zivljenjska_raven/08_silc_kazalniki_revsc/30_08676_kazaln	št. prebivalcev v mestnih naseljih	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05C5002S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/10_stevil_o_preb/25_05C50_prebivalstvo_naselja/&lang=2
izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost	https://pxweb.stat.si/pxweb/Databse/Ekonomsko/23_raziskovanje_razvoj/03_raz_razvoj_dej/01_23642_izdatki-fin/01_23642_izdatki-fin.asp https://pxweb.stat.si/pxweb/Di			Število umrlih v cestnoprometnih nesrečah na 10.000 prebivalcev	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=2221105s&ti=&path=../Database/Ekonomsko/22_transport/0	Stopnja tveganja revščine (% oseb)	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0867636S&ti=&path=../Database/Dem_soc/08_zivljenjska_raven/08_silc_kazalniki_revsc/30_08676_kazaln	št. prebivalcev v naseljih pod 10.000	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05C5002S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/10_stevil_o_preb/25_05C50_prebivalstvo_naselja/

Bruto domači izdatki za RRD po statističnih regijah (v 1000 EUR)	alog/varval.asp?ma=2364212S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/23_raziskovane_razvoj/03_raz_razvoj_dej/01_23642_izdatki-fin/&lang=2	stanje voda	(http://www.arso.gov.si/vode/podatki/arhiv/kakovost_arhiv2018.html)	1_22211_tran sport_panoge /&lang=2	od praga tveganja revščine	_podp_strat_EU_2020/&lang=2	&lang=2
Delež bruto domačih izdatkov za RRD v BDP po statističnih regijah	Vir: SURS, preračuni UMAR (gradivo Strmšnik, str. 38).			Delež občin v regiji, vključenih v celostno prometno načrtovanje (lokalno in/ali regijsko)	http://kazalci.arso.gov.si/si/content/celostne-prometne-strategije-obcin-regij-0?tid=14	Nov predlog (podatek trenutno na voljo le za leti 2011 in 2015): Stanovanjski standard - Delež naseljenih stanovanj, ki nimajo vseh elementov osnovne infrastrukture [%]	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0861201S&ti=&path=../Database/Dej_m_soc/08_zivljenjska_raven/25_STANOVANJA/03_08612-stanovanja_REG/&lang=2
zaposleni v razvojno raziskovalni dejavnosti	https://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/23_raziskovane_razvoj/03_raz_razvoj_dej/02_23641_zaposleni/02_23641	delež prečiščene odpadne vode	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/		neenakost porazdelitve dohodka (ni podatka na nivoju regije)	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0867641S&ti=&path=../Database/Dej_m_soc/08_zivljenjska_raven/08_silc_kazalniki_revsc/30_08676_kazaln_podp_strat_EU_2020/&lang=2	

RAZVOJNI SVET
KOHEZIJSKE REGIJE
VZHODNA SLOVENIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI STRUKTURNI
IN INVESTICIJSKI SKLADI

	_zaposleni.asp	s sekundarnim in terciarnim čiščenjem	varval.asp?ma=2750215S&ti=&path=Ξ../Database/Okolje/27_okolje/03_27193_voda/02_27502_javna_kanalizacija/&lang=2		Stopnja resne materialne prikrasnosti (%) Resno materialno prikrasane osebe, katerih življenjski pogoji so močno omejeni zaradi omejenih finančnih virov gospodinjstva in ne zaradi lastne izbire oz. navad	
Prihodi in prenočitve turistov po statističnih regijah	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=2164406S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/21_gostinstvo_turizem/90_arhiv\01_nastanitev_mes/&lang=2	delež priključenosti na javno kanalizacijsko omrežje (JKO)	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=2750225S&ti=&path=../Database/Okolje/27_okolje/03_27193_voda/02_27502_javna_kanalizacija/&lang=2		vključenost v vseživljenjsko učenje	RIC, CIK, LUK, ZIK
Povprečna doba bivanja turista	Št. nočitve / št. prihodov	ekološki odtis	Podatke zagotovi MOP – sklep Vlade RS		Na SURS na voljo le podatek na ravni SLO: Število udeležencev formalnega ali neformalnega izobraževanja po spolu in starostnih skupinah –	
		delež prebivalcev, ki živijo na	http://kazalcj.arso.gov.si/sl/content/d		Delež prebivalstva,	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog

	poplavno ogroženih območjih	http://www.arso.gov.si/zrak/kakovost%20zraka/podatki/dnevne koncentracije.html		starega 15 ali več let, z vsaj srednješolsko izobrazbo (%)	/varval.asp?ma=05G2010S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/20_soc_ekon_preb/01_05G20_izobrazba/&lang=2	
	koncentracija finih trdih delcev (PM10) v ozračju	http://kazalc.i.arso.gov.si/sl/content/izpusti-toplogrednih-plinov-7?tid=3		Naravno in selitveno gibanje prebivalstva	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0511004S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/25_selitveno_gibanje/05_05110_naravno_gibanje/&lang=2	
	izpust toplogrednih plinov v tonah na prebivalca	http://kazalc.i.arso.gov.si/sl/content/obnovljivi-viri-energije-0				
	delež obnovljivih virov energije v skupni rabi	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0979311S&ti=&path=../Database/Dem_soc/09_izobrazevanje/07_srednjesol_izobraz/10_09793_srednjesol_izobraz_kazal/&lang=2		število dijakov na 1000 prebivalcev po občini stalnega prebivališča		

RAZVOJNI SVET
KOHEZIJSKE REGIJE
VZHODNA SLOVENIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI STRUKTURNI
IN INVESTICIJSKI SKLADI

	delež ločeno zbranih komunalnih odpadkov	https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/viewplus.asp?ma=H003S&ti=&path=../Database/Hitre_Repozitorij/&lang=2 https://www.stat.si/StatWeb/news/index/6938			
5, 6, 12	8,9		8	1, 2, 3, 7	4, 9
4, 8, 9, 10	6, 7, 12, 13, 14, 15			1, 2, 3, 4, 5, 16	11

Skladnost s cilji razvojnih dokumentov:

Cilji Strategije razvoja Slovenije

- Cilj 1: Zdravo in aktivno življenje
- Cilj 2: Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo
- Cilj 3: Dostojno življenje za vse
- Cilj 4: Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete
- Cilj 5: Gospodarska stabilnost
- Cilj 6: Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor
- Cilj 7: Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta
- Cilj 8: Nizkoogljično krožno gospodarstvo
- Cilj 9: Trajnostno upravljanje naravnih virov
- Cilj 10: Zaupanja vreden pravni sistem
- Cilj 11: Varna in globalno odgovorna Slovenija
- Cilj 12: Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve

Cilji trajnostnega razvoja

- Cilj 1. Odpraviti vse oblike revščine povsod po svetu
- Cilj 2. Odpraviti lakoto, zagotoviti prehransko varnost in boljšo prehrano ter spodbujati trajnostno kmetijstvo
- Cilj 3. Poskrbeti za zdravo življenje in spodbujati splošno dobro počutje v vseh življenjskih obdobjih
- Cilj 4. Vsem enakopravno zagotoviti kakovostno izobrazbo in spodbujati možnosti vseživljenjskega učenja za vsakogar
- Cilj 5. Doseči enakost spolov in krepiti vlogo vseh žensk in deklic
- Cilj 6. Vsem zagotoviti dostop do vode in sanitarne ureditve ter poskrbeti za trajnostno gospodarjenje z vodnimi viri
- Cilj 7. Vsem zagotoviti dostop do cenovno sprejemljivih, zanesljivih, trajnostnih in sodobnih virov energije
- Cilj 8. Spodbujati trajnostno, vključujočo in vzdržno gospodarsko rast, polno in produktivno zaposlenost ter dostojno delo za vse
- Cilj 9. Zgraditi vzdržljivo infrastrukturo, spodbujati vključujočo in trajnostno industrializacijo ter pospeševati inovacije
- Cilj 10. Zmanjšati neenakosti znotraj držav in med njimi
- Cilj 11. Poskrbeti za odprta, varna, vzdržljiva in trajnostna mesta in naselja
- Cilj 12. Zagotoviti trajnostne načine proizvodnje in porabe
- Cilj 13. Sprejeti nujne ukrepe za boj proti podnebnim spremembam in njihovim posledicam*
- Cilj 14. Ohranjati in vzdržno uporabljati oceane, morja in morske vire za trajnostni razvoj
- Cilj 15. Varovati in obnoviti kopenske ekosisteme ter spodbujati njihovo trajnostno rabo, trajnostno gospodariti z gozdovi, boriti se proti širjenju puščav, preprečiti degradacijo zemljišč in obrniti ta pojav ter preprečiti izgubo biotske raznovrstnosti
- Cilj 16. Spodbujati miroljubne in vključujoče družbe za trajnostni razvoj, vsem omogočiti dostop do pravnega varstva ter oblikovati učinkovite, odgovorne in odprte ustanove na vseh ravneh
- Cilj 17. Okrepiti načine in sredstva za izvajanje ciljev ter oživiti globalno partnerstvo za trajnostni razvoj

RAZVOJNI SVET
KOHEZIJSKE REGIJE
VZHODNA SLOVENIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO**

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI STRUKTURNI
IN INVESTICIJSKI SKLADI

OSNUTEK